

รายงานผลการประชุมระดมสมอง
เรื่อง
“University Campus ของ
สถาบันอุดมศึกษาไทยในอนาคต”

กลุ่มนโยบายการขับเคลื่อนและพัฒนาอุดมศึกษา วิจัยและนวัตกรรม
กองขับเคลื่อนและพัฒนาการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

คำนำ

สืบเนื่องจากในปัจจุบันรูปแบบการจัดการศึกษาของประเทศในทุกๆระดับ โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษามีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง อันเกิดขึ้นจากบริบททั้งจากปัจจัยภายในและภายนอก นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร พัฒนาการทางเทคโนโลยีที่ก้าวกระโดด โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ที่ทำให้เกิดมาตรการการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) และการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) ลดการรวมกลุ่มเพื่อบรรเทาความเสี่ยงในการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสในวงกว้าง อันส่งผลให้บริบทและวิธีการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งหมายรวมถึงสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน ต้องปรับเปลี่ยนโดยนำเอาเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเป็นกลไกและเครื่องมือสำคัญในการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ตลอดจน ให้สามารถดำเนินงานตามภารกิจต่อไปได้ โดยไม่หยุดชะงัก อีกทั้งเพื่อลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อนักศึกษา รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกภาคส่วน ให้ได้รับผลกระทบเชิงลบน้อยที่สุด

สถานการณ์ดังกล่าวนำมาสู่คำถามสำคัญต่อวิวัฒนาการของรูปแบบการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาในอนาคตภายหลังจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Post Covid-19) ว่า รูปแบบการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปอย่างไร จะยังคงใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน (Onsite Learning) หรือเปลี่ยนแปลงไปสู่การจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (Blended Learning) หรือแม้กระทั่งการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคโนโลยีในการศึกษาอย่างเต็มรูปแบบ (Fully Online Learning) ซึ่งรูปแบบการจัดการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไปเหล่านี้ ย่อมมีผลเชื่อมโยงถึงทิศทางการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาสู่การเป็น Smart University การกำหนดพื้นที่การเรียนรู้สำหรับสถาบันอุดมศึกษา (Learning Spaces) และการบริหารจัดการพื้นที่ใช้สอย (University Campus) และทรัพยากรของสถาบันอุดมศึกษา อันเป็นองค์ประกอบประการสำคัญในการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาในอนาคต บนหลักการสำคัญที่มุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อนักศึกษาและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน ตลอดจน ประสิทธิภาพในการดำเนินงานตามภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาในภาพรวม

คณะกรรมการการอุดมศึกษา โดยคณะอนุกรรมการดำเนินการตามพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. 2546 ได้เล็งเห็นถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาข้างต้น โดยเฉพาะในประเด็นที่อาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารจัดการทรัพยากรและพื้นที่ใช้สอย (University Campus) ของสถาบันอุดมศึกษา อันย่อมมีผลเชื่อมโยงถึงทิศทางการพัฒนาและแนวทางการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาและการดำเนินงานตามภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาไทยในอนาคต คณะอนุกรรมการฯ จึงเห็นควรให้มีการจัดประชุมระดมสมอง (Brainstorming) โดยผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องขึ้น เพื่อเป็นเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และให้ได้มาซึ่งชุดข้อมูลทางวิชาการให้สถาบันอุดมศึกษาได้พิจารณาเตรียมการรองรับความเปลี่ยนแปลงในการจัดการศึกษาในอนาคต และเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาดำเนินการของสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนให้สอดคล้องกับทิศทางการจัดการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไป อันจะเป็นส่วนส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนายกระดับการจัดการศึกษาและการดำเนินงานตามภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาในภาพรวมของประเทศต่อไป

กองขับเคลื่อนและพัฒนาการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม โดยกลุ่มนโยบายการขับเคลื่อนและพัฒนาการอุดมศึกษา วิจัยและนวัตกรรม ในฐานะฝ่ายเลขานุการคณะอนุกรรมการดำเนินการตามพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชนฯ จึงได้ดำเนินการจัดการประชุมระดมสมอง เรื่อง “University Campus

ของสถาบันอุดมศึกษาไทยในอนาคต” ขึ้น ตามเจตนารมณ์ของคณะอนุกรรมการฯ ในวันอังคารที่ 9 พฤศจิกายน 2564 ในรูปแบบการประชุมผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Video Conference) ด้วยโปรแกรม Zoom ซึ่งในการประชุมดังกล่าว มีผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญในหลากหลายสาขาวิชา ครอบคลุมทั้งด้านปรัชญาการศึกษา ด้านสถาปัตยกรรมศาสตร์ ด้านวิศวกรรมศาสตร์ ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ด้านการจัดการศึกษา และด้านอื่น ๆ ตลอดจน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของสถาบันอุดมศึกษาทุกภาคส่วน อันได้แก่ กลุ่มผู้บริหารและบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภารกิจด้านการอุดมศึกษา ผู้แทนองค์กรสภาวิชาชีพ ผู้แทนนิสิตนักศึกษา และผู้บริหารและบุคลากรของสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ให้เกียรติเข้าร่วมอภิปรายระดมสมองในหลากหลายประเด็น จนนำมาซึ่งชุดข้อมูล “แนวทางและบริบทที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดพื้นที่ใช้สอย (University Campus) ของสถาบันอุดมศึกษาไทยในอนาคต” อันประกอบด้วย (1) นโยบายและแนวทางการพัฒนาด้านการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ของกระทรวงการอุดมศึกษาฯ (2) ทิศทางการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาในอนาคต (3) การเปลี่ยนแปลงกลุ่มเป้าหมายผู้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ใช้สอยของสถาบันอุดมศึกษา (4) ภารกิจและบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาสำหรับอนาคต และ (5) แนวทางการออกแบบพื้นที่ใช้สอยของสถาบันอุดมศึกษาให้เพียงพอสามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์การใช้งานที่หลากหลายและสอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งในมิติของการออกแบบพื้นที่สำหรับใช้เป็นห้องเรียน (Classroom) พื้นที่สำหรับการเรียนรู้ (Learning Space) พื้นที่สำหรับการส่งเสริมการใช้ชีวิตในรั้วสถาบันอุดมศึกษา (Campus Life) และพื้นที่สีเขียวภายใต้แนวคิดการส่งเสริมทางด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) รวมทั้งการออกแบบพื้นที่ใช้สอยโดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคอุตสาหกรรม (Industrial Participation) และการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) ซึ่งข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ไม่เพียงแต่จะเป็นประโยชน์ต่อสถาบันอุดมศึกษาในการนำไปใช้เป็นกรอบแนวทางในกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่ใช้สอยของสถาบันอุดมศึกษาให้ก่อเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงที่สุดเท่านั้น ยังจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาอุดมศึกษาไทยให้สอดคล้องกับวิวัฒนาการการจัดการศึกษาทั้งในปัจจุบันและอนาคต ในมิติอื่น ๆ อีกด้วย ด้วยเหตุนี้ คณะกรรมการการอุดมศึกษา คณะอนุกรรมการดำเนินการตามพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. 2546 และคณะอนุกรรมการเพื่อพิจารณากำหนดหลักเกณฑ์การกำหนดพื้นที่ใช้สอยและแนวทางการจัดการศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาในการขอจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ในฐานะผู้มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการผลักดันให้เกิดการประชุมระดมสมองฯ ในครั้งนี้ขึ้น จึงเห็นควรให้มีการจัดทำรายงานผลการประชุมระดมสมอง เรื่อง “University Campus ของสถาบันอุดมศึกษาไทยในอนาคต” ฉบับนี้ พร้อมทั้งให้เผยแพร่ต่อสถาบันอุดมศึกษา ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมถึงสาธารณชนในวงกว้าง ให้ได้รับทราบและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สำหรับการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาอุดมศึกษาในมิติต่าง ๆ ต่อไป

อนึ่ง กลุ่มนโยบายการขับเคลื่อนและพัฒนาอุดมศึกษา วิจัยและนวัตกรรม ในฐานะผู้จัดการประชุมและผู้จัดทำรายงานผลการประชุมระดมสมองฯ ฉบับนี้ ขอขอบพระคุณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม Professor Tan Thiam Soon ดร.ไพรินทร์ ชูโชติถาวร ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ศาสตราจารย์ ดร.สุชัชวีร์ สุวรรณสวัสดิ์ รองศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต ทิพากร รองศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ ทองระอา รองศาสตราจารย์ ดร.กิติกร จามรดุสิต รองศาสตราจารย์ ดร.อวารณ์ โอภาสพัฒนกิจ คุณอภิชาติ สัจจงพงษ์ และคุณณัฏฐ์ชุนินท์ หงษ์นิภาษา เป็นอย่างสูงที่ให้เกียรติมอบความรู้ แบ่งปันประสบการณ์ และร่วมแลกเปลี่ยนอภิปรายระดมสมอง อีกทั้งขอขอบพระคุณคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการฯ ที่เกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุนและ

ชี้แนะแนวทางเปรียบเทียบเบื้องต้นซึ่งมีทิศทางให้กลุ่มนโยบายการขับเคลื่อนและพัฒนาอุดมศึกษาฯ สามารถดำเนินการจัดการประชุมระดมสมองฯ ในครั้งนี้ได้อย่างสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ท้ายที่สุดนี้ กลุ่มนโยบายการขับเคลื่อนและพัฒนาอุดมศึกษาฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานผลการประชุมระดมสมองฯ ฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อสถาบันอุดมศึกษา ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และบุคคลทั่วไปที่สนใจ ในการพิจารณานำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาและยกระดับคุณภาพอุดมศึกษาของประเทศในภาพรวม อีกทั้งมีส่วนในการชี้แนะให้สถาบันอุดมศึกษาไทยสามารถปรับตัวให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต พร้อมทั้งสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกและแรงขับเคลื่อนสำคัญต่อการพัฒนาประเทศให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม บรรลุตามวิสัยทัศน์และเป้าหมายของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมต่อไป ทั้งนี้ หากรายงานผลการประชุมระดมสมองฯ ฉบับนี้ มีข้อผิดพลาดประการใด กลุ่มนโยบายการขับเคลื่อนและพัฒนาอุดมศึกษาฯ ขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

กลุ่มนโยบายการขับเคลื่อนและพัฒนาอุดมศึกษาฯ
กองขับเคลื่อนและพัฒนาการอุดมศึกษาฯ
สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษาฯ

มีนาคม 2565

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ	หัวข้ออภิปรายระดมสมอง
1. ปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม	กล่าวรายงานความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการจัดการประชุมระดมสมองฯ
2. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม	มอบนโยบายเกี่ยวกับบริบทของอุดมศึกษาในปัจจุบันและอนาคต
3. Professor Tan Thiam Soon อธิการบดี Singapore Institute of Technology	แนวความคิดและประสบการณ์ในการพัฒนาพื้นที่ (New Campus) ของ Singapore Institute of Technology : SIT
4. ดร.ไพรินทร์ ชูโชติถาวร นายกสภาสถาบันวิทยสิริเมธี	แนวคิดในการปรับทิศทางการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศให้เท่าทันกับบริบทในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต
5. ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ	การกำหนดนิยามใหม่ของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา (Redefining Higher Education)
6. ศาสตราจารย์ ดร.สุชัยวีร์ สุวรรณสวัสดิ์ อธิการบดีสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง	ทิศทางการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาสู่การเป็น Smart University
7. รองศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต ทิพาการ รองอธิการบดีอาวุโสฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี	การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้สำหรับสถาบันอุดมศึกษาในอนาคต (Learning Space Design for Future Higher Education Institutions)
8. รองศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ ทองระอา อธิการบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี	การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ของสถาบันอุดมศึกษาภายใต้หลักการมีส่วนร่วมของภาคอุตสาหกรรมในการจัดการศึกษา (Industrial Participation Area)
9. รองศาสตราจารย์ ดร.อารุณ โอภาสพัฒนกิจ รองอธิการบดีบริการวิชาการและรับใช้สังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ของสถาบันอุดมศึกษาภายใต้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation Area)
10. นายอภิชาติ สัจจงพงษ์ Client Technology Lead บริษัท ไมโครซอฟท์ (ประเทศไทย) จำกัด	การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ของสถาบันอุดมศึกษาสำหรับการจัดการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology Learning Space)
11. นายณัฐชุนันท์ หงษ์ณีภาษา ประธานสภานักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล	พื้นที่การเรียนรู้ในฝันของผู้เรียน : My Dream Campus
12. รองศาสตราจารย์ ดร.กิติกร จามรดุสิต รองอธิการบดีฝ่ายสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยมหิดล	การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Learning Space for Sustainable Development)
13. ดร.อรสา ภาววิมล ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม/ประธานอนุกรรมการเพื่อพิจารณากำหนดหลักเกณฑ์การกำหนดพื้นที่ใช้สอยและแนวทางการจัดการศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาในการขอจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเอกชน	ผู้ดำเนินรายการ

รายงานผลการประชุมระดมสมอง
เรื่อง “University Campus ของสถาบันอุดมศึกษาไทยในอนาคต”
เมื่อวันอังคารที่ 9 พฤศจิกายน 2564

การประชุมระดมสมอง เรื่อง “University Campus ของสถาบันอุดมศึกษาไทยในอนาคต” เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2564 เป็นการประชุมผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Video Conference) ด้วยโปรแกรม ZOOM มีผู้ลงทะเบียนเข้าร่วมการประชุม จำนวนทั้งสิ้น 331 คน และรับชมการถ่ายทอดสดผ่านทางช่อง YouTube ของโครงการมหาวิทยาลัยไซเบอร์ไทย (ช่อง ThaiCyberU) จำนวน 89 คน ซึ่งครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของสถาบันอุดมศึกษาทุกภาคส่วน อันได้แก่ ผู้บริหารและบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภารกิจด้านการอุดมศึกษา ผู้แทนองค์กรสภาวิชาชีพ ผู้แทนนิสิตนักศึกษา และผู้บริหารและบุคลากรของสำนักงานปลัดกระทรวง การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

การประชุมระดมสมองฯ เริ่มเปิดการประชุมในเวลา 09.30 น. โดยในช่วงพิธีเปิดการประชุม ปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เป็นผู้กล่าวรายงานความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการดำเนินการจัดประชุมระดมสมองฯ ต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (รมว.อว.) ซึ่งให้เกียรติเป็นประธานเปิดการประชุมและมอบนโยบายที่เกี่ยวข้องกับบริบทของอุดมศึกษาในปัจจุบัน เพื่อเป็นหลักคิดให้แก่ผู้เข้าร่วมการประชุมได้ร่วมกันหารือระดมสมองเกี่ยวกับแนวทางการกำหนด University Campus ของสถาบันอุดมศึกษาไทยในอนาคต สำหรับเตรียมความพร้อมให้แก่สถาบันอุดมศึกษาในการเตรียมการรองรับการเปลี่ยนแปลงของบริบทการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาทั้งในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตต่อไป อันเป็นวัตถุประสงค์หลักของการประชุมในครั้งนี้

การประชุมระดมสมองฯ ดำเนินการตามกำหนดการประชุม โดยอาจพอสรุปสาระสำคัญของการประชุม จำแนกตามการมอบนโยบาย/บรรยายของผู้บริหาร วิทยากร และผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านได้ ดังต่อไปนี้

1. ปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

ปลัดกระทรวงการอุดมศึกษาฯ ได้กล่าวรายงานถึงความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการจัดประชุมระดมสมองฯ โดยสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ได้เล็งเห็นถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของบริบทการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา อันสืบเนื่องจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีอย่างฉับพลัน (Disruption) โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) ที่ส่งผลต่อวิธีการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งหมายรวมถึงสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน ที่จำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ตลอดจน มาตรการต่าง ๆ ของรัฐบาลที่เกิดขึ้น โดยจะเห็นว่าในช่วง 1-2 ปีที่ผ่านมาสถาบันอุดมศึกษาแทบทุกแห่งได้นำเอาเทคโนโลยีดิจิทัลในรูปแบบต่าง ๆ เข้ามาเป็นกลไกและเครื่องมือสำคัญในการกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้สถาบันสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง ไม่หยุดชะงัก และส่งผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเฉพาะต่อตัวนิสิตนักศึกษาน้อยที่สุด

จากสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงข้างต้น นำมาสู่คำถามสำคัญต่อวิวัฒนาการของรูปแบบการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ทำให้สถาบันอุดมศึกษาต้องร่วมกันพิจารณารูปแบบการจัดการศึกษาที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน มีความยืดหยุ่น และก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดทั้งในมิติของ

การจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการได้อย่างมีคุณภาพสอดคล้องกับพลวัตทางสังคมที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ตลอดจน สามารถรองรับต่อรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่มีความหลากหลายบนหลักการสำคัญในการสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ที่ต้องก้าวข้ามข้อจำกัดในเรื่องของเวลาและสถานที่สำหรับการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถผลิตและพัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะและคุณลักษณะเป็นไปตามเป้าหมายการพัฒนาและความต้องการของประเทศได้ต่อไป อย่างไรก็ตาม จะเห็นว่าไม่ว่ารูปแบบการจัดการศึกษาจะถูกเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด ย่อมมีผลเชื่อมโยงสัมพันธ์ถึงประเด็นการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรของสถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะในเรื่องของพื้นที่ใช้สอย (University Campus) ของสถาบันอุดมศึกษาที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับพื้นฐานของการให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เปิดกว้าง มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับภาคอุตสาหกรรมและสังคมชุมชนอย่างใกล้ชิด ด้วยเหตุนี้ สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษาฯ จึงเห็นควรให้มีการจัดประชุมระดมสมอง (Brainstorming) โดยผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องขึ้น เพื่อเป็นเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และให้ได้มาซึ่งชุดข้อมูลทางวิชาการให้สถาบันอุดมศึกษาได้พิจารณาเตรียมการรองรับความเปลี่ยนแปลงในการจัดการศึกษาในอนาคต และเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาดำเนินการของสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนให้สอดคล้องกับทิศทางการจัดการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไป อันจะเป็นส่วนส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนายกระดับการจัดการศึกษาและการดำเนินงานตามภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาในภาพรวมของประเทศต่อไป

2. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษาฯ ได้กล่าวเปิดการประชุมระดมสมองฯ พร้อมทั้งมอบนโยบายเกี่ยวกับบริบทของอุดมศึกษาในปัจจุบันและอนาคต เพื่อเป็นหลักคิดสำคัญให้แก่ผู้เข้าร่วมการประชุมสำหรับการระดมสมองในการพิจารณากำหนดทิศทางการกำหนดพื้นที่ใช้สอย (University Campus) ของสถาบันอุดมศึกษาไทยในอนาคตต่อไป โดยในการกำหนดพื้นที่ใช้สอย (University Campus) ของสถาบันอุดมศึกษาควรคำนึงถึงการจัดพื้นที่การเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวกให้สอดคล้องกับบริบทของอุดมศึกษาในมิติต่าง ๆ ดังนี้

2.1 บริบทที่ 1 บทบาทของกระทรวงการอุดมศึกษาฯ ในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580 ได้กำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายการพัฒนาประเทศไทย โดยมุ่งหวังให้ในปี 2580 ประเทศไทยสามารถยกระดับการพัฒนาให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ภายใต้เป้าหมายการพัฒนาให้ประเทศมีความมั่นคง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรม ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ กระทรวงการอุดมศึกษาฯ โดยที่ประชุมสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอว.) จึงได้เห็นชอบในหลักการแผนด้านการอุดมศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศ พ.ศ. 2564-2570 ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2566 - 2570 และแผนด้านวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมของประเทศ พ.ศ. 2566-2570 โดยมีความมุ่งหวังและตั้งเป้าหมายให้ภายในปี 2570 กระทรวงการอุดมศึกษาฯ ในฐานะกระทรวงที่เป็นแหล่งศูนย์รวมองค์ความรู้และศิลปวิทยาการ จะต้องเข้าไปมีบทบาทในฐานะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศให้สามารถติดตัวออกจากกับดักประเทศรายได้ปานกลาง และพร้อมเดินทางมุ่งก้าวสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้ว บรรลุผลได้ตามวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่ยุทธศาสตร์ชาติกำหนด

สำหรับแผนด้านการอุดมศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ได้ทบทวนและปรับปรุงแผนด้านการอุดมศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศ พ.ศ. 2564-2570 ให้สอดคล้องกับบริบทสังคมที่สำคัญในช่วงการพัฒนา พ.ศ. 2566-2570 และกรอบนโยบายและยุทธศาสตร์การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

พ.ศ. 2566 – 2570 โดยจัดทำคู่ขนานไปกับแผนด้านวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2566–2570 เพื่อให้เกิดการบูรณาการภาพแนวคิดระหว่างการพัฒนาอุดมศึกษาและวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งได้กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาอุดมศึกษา เป็นการพัฒนาอุดมศึกษาในระยะ 5 ปี ประกอบด้วย 3 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ (1) ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาศักยภาพคน ประกอบด้วย การจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดช่วงชีวิต (Lifelong Learning) การยกระดับคุณภาพการศึกษาและสมรรถนะของกำลังคน และการสร้างเสริมบุคลากร (2) ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมระบบนิเวศวิจัยอุดมศึกษา (Research Ecosystem Building) ประกอบด้วย การวิจัย นวัตกรรมและการถ่ายทอดเทคโนโลยี และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานหรือปัจจัยเอื้อภายในสถาบันอุดมศึกษาที่ ส่งเสริมการพัฒนาผู้ประกอบการนวัตกรรม และ (3) ยุทธศาสตร์ที่ 3 จัดระบบอุดมศึกษาใหม่ (Higher Education Transformation) ประกอบด้วย การบริหารจัดการและธรรมาภิบาล การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาตามอัตลักษณ์ที่หลากหลาย ความมั่นคงทางการเงินในระบบอุดมศึกษา และการอุดมศึกษาดิจิทัล ทั้งนี้ ได้กำหนดหมุดหมายของการพัฒนาการอุดมศึกษา ระยะ 5 ปี จาก 3 ยุทธศาสตร์ข้างต้น ออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 การอุดมศึกษาเป็นปัจจัยสนับสนุนการพลิกโฉมประเทศไทยหลังวิกฤตโควิด-19 โดยตั้งเป้า ด้านกำลังคน องค์กรความรู้ และกลไกหลักในระบบอุดมศึกษาจะพัฒนาแบบก้าวกระโดดและยั่งยืนโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ภายในปี พ.ศ. 2566 เกิดความเข้มแข็งทางนิเวศอุดมศึกษาสู่การผลักดันภาคเศรษฐกิจและสังคม ภายในปี พ.ศ. 2567 และเกิดศูนย์กลางความเชี่ยวชาญในระดับนานาชาติ ภายในปี พ.ศ. 2568 สำหรับช่วงที่ 2 การอุดมศึกษาเพื่อความยั่งยืนของไทย โดยตั้งเป้าให้เกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอุดมศึกษาอย่างเต็มศักยภาพ ภายในปี พ.ศ. 2569 และการอุดมศึกษาและสังคมไทยพัฒนาอย่างยั่งยืน ภายในปี พ.ศ. 2570

2.2 บริบทที่ 2 แนวทางการพัฒนาให้ประเทศก้าวไปสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้ว

การดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาทั้งในด้านการผลิตและพัฒนากำลังคน และด้านการวิจัยและสร้างสรรค์นวัตกรรม ควรให้ความสำคัญกับการตอบสนองต่อแนวทางการพัฒนาประเทศในสองขาคู่ขนานกัน กล่าวคือ (1) การพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะการพัฒนาตามแนวทางอุตสาหกรรม 4.0 และการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยโมเดล Bio-Circular-Green Economy (BCG) ควบคู่กับ (2) การพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ โดยการต่อยอดมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศให้เป็นแรงผลักดันสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ให้สมกับที่นานาชาติได้จัดอันดับประเทศไทยให้เป็นประเทศที่มีมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ที่ดีเป็นอันดับที่ 7 ของโลก ซึ่งในการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาดังกล่าวนอกเหนือจากที่สถาบันอุดมศึกษาต้องพิจารณาว่าจะใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญของแต่ละสถาบันทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ที่มีอยู่อย่างไรให้สามารถตอบสนองต่อแนวทางการพัฒนาประเทศทั้งสองข้างต้นได้แล้ว สถาบันอุดมศึกษาควรพิจารณาด้วยว่า ในด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของสถาบันให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดนั้น สถาบันจะจัดพื้นที่ใช้สอย (University Campus) และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของสถาบันอย่างไร ถึงจะสามารถเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาทั้งสองข้างต้นได้ด้วย

2.3 บริบทที่ 3 การจัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษา

ปัจจุบันกระทรวงการอุดมศึกษาฯ ได้มีการออกกฎกระทรวงการจัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2564 เพื่อให้เป็นไปตามมาตรา 24 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 ที่มีเจตารมณ์ในการส่งเสริม สนับสนุน ประเมินคุณภาพ กำกับดูแล และจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับศักยภาพ ความเชี่ยวชาญ พันธกิจ และจุดมุ่งหมายของสถาบันอุดมศึกษาในแต่ละกลุ่ม อันจะส่งผลให้การพัฒนาความเป็นเลิศของสถาบันอุดมศึกษาและการผลิตกำลังคนระดับสูงเฉพาะทางตามความต้องการของประเทศ รวมทั้งการพัฒนา

วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างแท้จริง โดยกฎกระทรวงฯ ดังกล่าว ได้จัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษา จำแนกออกเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่

2.3.1 กลุ่มพัฒนาการวิจัยระดับแนวหน้าของโลก ที่มีพันธกิจหลักและยุทธศาสตร์ที่มุ่งสู่การวิจัยที่มีคุณภาพระดับสากลและสามารถแข่งขันในระดับนานาชาติได้

2.3.2 กลุ่มพัฒนาเทคโนโลยีและส่งเสริมการสร้างนวัตกรรม ที่มีพันธกิจหลักและยุทธศาสตร์ที่มุ่งสู่การจัดการการศึกษาเพื่อเน้นการพัฒนาเทคโนโลยีและส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมเพื่อตอบโจทย์ของประเทศในการพัฒนาเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และบริการ

2.3.3 กลุ่มพัฒนาชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนอื่น ที่มีพันธกิจหลักและยุทธศาสตร์ที่มุ่งสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และชุมชนที่มีวัตถุประสงค์หรือประโยชน์ร่วมกัน การเป็นแหล่งเรียนรู้ถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน และการให้ประชาชนมีโอกาสเรียนรู้ตลอดชีวิตอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

2.3.4 กลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา ที่มีพันธกิจหลักและยุทธศาสตร์ที่มุ่งสู่การพัฒนาปัญญาด้วยหลักศาสนาผสมผสานกับหลักวิชาการ

2.3.5 กลุ่มผลิตและพัฒนาบุคลากรวิชาชีพและสาขาจำเพาะ ที่มีพันธกิจหลักและยุทธศาสตร์ที่มุ่งสู่การผลิตและพัฒนาบัณฑิตที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง มีความสามารถทางวิชาชีพระดับสูง หรือบัณฑิตสาขาจำเพาะตามความต้องการของประเทศในแต่ละขณะ พัฒนาความรู้และนวัตกรรมรวมทั้งถ่ายทอดความรู้เชิงทฤษฎีสู่การปฏิบัติ โดยต้องเน้นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ทักษะ และทัศนคติที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ หรือจรรโลงศิลปะและวัฒนธรรม มีความสามารถในการเรียนรู้และยกระดับสมรรถนะทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

หรือ 2.3.6 กลุ่มอื่นตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

ซึ่งการจัดพื้นที่ใช้สอย (University Campus) ทรัพยากร และสิ่งอำนวยความสะดวกของสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่ง ควรคำนึงถึงการเอื้อประโยชน์ตามนิยาม พันธกิจ และความเชี่ยวชาญของกลุ่มสถาบันตามที่ตนเองสังกัดอยู่ด้วย

2.4 บริบทที่ 4 การกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ

ปัจจุบันกระทรวงการอุดมศึกษาฯ ได้มีการปรับปรุงหลักเกณฑ์การขอตำแหน่งทางวิชาการของคณาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา โดยประกาศคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ พ.ศ. 2563 ได้มีการกำหนดแนวทางการขอตำแหน่งทางวิชาการเพิ่มเติม ซึ่งให้สามารถขอตำแหน่งได้จากผลงานทางวิชาการในลักษณะอื่นหรือผลงานในทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศอันเป็นที่ประจักษ์ได้ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นผลงานวิจัยเพียงอย่างเดียวเช่นแต่ก่อน อาทิ ผลงานวิชาการเพื่ออุตสาหกรรม ผลงานวิชาการเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและการเรียนรู้ ผลงานวิชาการเพื่อพัฒนานโยบายสาธารณะ ผลงานสร้างสรรค์ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผลงานสร้างสรรค์ด้านสุนทรียะและศิลปะ ผลงานทางศาสนาที่สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนในวงกว้าง และผลงานวิชาการรับใช้สังคม เป็นต้น ฉะนั้น สถาบันอุดมศึกษาจึงควรนำบริบทที่เปิดกว้างในการขอตำแหน่งทางวิชาการนี้ มาเป็นส่วนพิจารณาในการจัดพื้นที่ใช้สอย (University Campus) ทรัพยากร และสิ่งอำนวยความสะดวก ให้เหมาะสมสามารถรองรับต่อบริบทดังกล่าวด้วย

2.5 บริบทที่ 5 การจัดการศึกษาที่แตกต่างจากมาตรฐานการอุดมศึกษา

เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพมาตรฐานการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาให้มีความยืดหยุ่น คล่องตัว และเอื้อต่อการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรที่มีความหลากหลายสอดคล้องกับบริบทการจัดการศึกษาของแต่ละกลุ่มสถาบัน ตลอดจน เท้าทันต่อแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทั้งในปัจจุบันและอนาคต กระทรวงการอุดมศึกษาฯ โดยสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ จึงได้ออกข้อกำหนดสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการจัดการศึกษาที่แตกต่างจากมาตรฐานการอุดมศึกษา พ.ศ. 2564 โดยเปิดโอกาสให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถขอจัดการศึกษาที่แตกต่างจากมาตรฐานการอุดมศึกษาที่คณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษากำหนดไว้ได้ ซึ่งแต่เดิมอาจมีข้อจำกัดในเรื่องเกณฑ์มาตรฐานหรือกฎระเบียบต่าง ๆ บางประการ ด้วยเหตุนี้ สถาบันอุดมศึกษาอาจใช้ช่องทางนี้ในการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรให้มีความหลากหลายเท้าทันต่อบริบทการจัดการศึกษาในปัจจุบันและในอนาคตได้โดยการเสนอเรื่องเข้ามายังสภานโยบายการอุดมศึกษาฯ เพื่อพิจารณาประกาศเป็น Sandbox ในรายหลักสูตรให้สถาบันอุดมศึกษาได้ดำเนินการจัดการศึกษาได้ต่อไป อย่างไรก็ตาม ในการขอจัดการศึกษาที่แตกต่างข้างต้นนั้น ต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อการผลิตบัณฑิตที่ตอบโจทย์นโยบายหรือยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ และต้องให้ความสำคัญกับผลสัมฤทธิ์เชิงสมรรถนะและทักษะที่เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนอย่างแท้จริงด้วย

3. Professor Tan Thiam Soon (อธิการบดี Singapore Institute of Technology)

Professor Tan Thiam Soon (อธิการบดี Singapore Institute of Technology) ได้แบ่งปันแนวความคิดและประสบการณ์ในการพัฒนาพื้นที่ (New Campus) ของ Singapore Institute of Technology : SIT โดยอาจพอสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ ดังนี้

3.1 ข้อมูลภาพรวมของสถาบันเทคโนโลยีแห่งสิงคโปร์ (Singapore Institute of Technology)

3.1.1 สถาบันเทคโนโลยีแห่งสิงคโปร์ (Singapore Institute of Technology) หรือ SIT เริ่มก่อตั้งเมื่อปี 2009 โดยได้เปลี่ยนสถานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ (Autonomous University) ในปี 2014 ปัจจุบัน SIT มีจำนวนนักศึกษาระดับปริญญาตรี (Undergraduate Students) สูงที่สุดเป็นอันดับที่ 3 ของสิงคโปร์ SIT ถูกนิยามให้เป็น University of Applied Learning ที่ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาภายใต้หลักการการบูรณาการหลักสูตร/โปรแกรมการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติงาน (Integrated Work Study Programs : IWSP) ที่มีการเชื่อมโยงกับภาคอุตสาหกรรมอย่างใกล้ชิด ตลอดจน ยังมีการพัฒนาหลักสูตรในรูปแบบการเรียนรู้แบบประยุกต์ (Applied Learning Pedagogies) อย่างต่อเนื่อง และมุ่งเน้นการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติแบบเสมือนจริง ให้มีความใกล้เคียงกับการปฏิบัติงานจริงในภาคอุตสาหกรรมมากที่สุด

3.1.2 ข้อมูลเชิงสถิติเกี่ยวกับจำนวนนักศึกษาและบุคลากรในภาพรวมของ SIT

- (1) นักศึกษาระดับปริญญาตรี (Undergraduate Students) จำนวน 9,014 คน (มากที่สุดเป็นอันดับ 3 ของสิงคโปร์)
- (2) นักศึกษาบัณฑิตศึกษา (Postgraduate Students) จำนวน 105 คน
- (3) นักวิจัย (Research Staff) จำนวน 68 คน
- (4) เจ้าหน้าที่สายสนับสนุน (Faculty Staff) จำนวน 261 คน
- (5) เจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญ (Professional Officers) จากภาคอุตสาหกรรม สำหรับเป็นที่ปรึกษา (Mentor) ให้แก่นักศึกษา และร่วมในการบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในสถาบัน จำนวน 72 คน
- (6) ผู้ช่วย/เจ้าหน้าที่วิชาการ (adjunct/academic staff) จำนวน 365 คน

3.2 ความคาดหวังและแนวทางในการผลิตและพัฒนากำลังคนของ SIT

3.2.1 SIT มุ่งหวังในการผลิตบัณฑิตให้มีสมรรถนะและคุณลักษณะเป็น “นักศึกษาพันธุ์ใหม่ (New Breed of Students)” ที่ถูกหล่อหลอมให้มี SIT-DNA กล่าวคือ มีสมรรถนะและคุณลักษณะในการเป็น Thinking Tinkerer ที่มีความกระหายที่จะเรียนรู้/ทำงานโดยการลงมือปฏิบัติ โดยมีฐานความเข้าใจและสามารถประยุกต์ใช้องค์ความรู้นำไปสู่การปฏิบัติ จนสามารถต่อยอดให้เกิดการพัฒนาและสร้างนวัตกรรมต่าง ๆ นอกจากนั้น ต้องมีความสามารถที่จะ Learn/Unlearn/Relearn อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต สามารถปรับตัวมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลง/พัฒนาในสถานที่เรียนหรือสถานที่ทำงานที่ตนอยู่ได้ ตลอดจน ต้องมีความใกล้ชิดกับชุมชน ซึ่งหลักคิดสำคัญของการสร้าง Campus แห่งใหม่ นี้ คือ การจะทำอะไรที่จะจัดสิ่งอำนวยความสะดวก/สภาพแวดล้อมที่จะสร้าง SIT-DNA ดังกล่าว ให้แก่นักศึกษาของสถาบันได้

3.2.2 หลักสูตรในลักษณะ Integrated Work Study Programs : IWSP ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของ SIT จะกำหนดให้นักศึกษาได้ไปฝึกปฏิบัติงานจริง ณ สถานประกอบการหรือภาคอุตสาหกรรม โดยจะใช้เวลา ประมาณ 8-12 เดือน เพื่อมุ่งหวังให้นักศึกษาได้ไปเรียนรู้และฝึกปฏิบัติงานจริง (Real Project) ภายใต้บริบทการทำงานของสถานประกอบการ/ภาคอุตสาหกรรมอันจะส่งผลให้นักศึกษาของ SIT มีทักษะในการบูรณาการ/ประยุกต์องค์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติ จนนำไปสู่การสร้างสรรคนวัตกรรม มีทักษะทางอาชีพและความเชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ ซึ่งประสบการณ์ต่าง ๆ ที่นักศึกษาได้เรียนรู้จากการปฏิบัติงานในภาคอุตสาหกรรมเหล่านี้ SIT ก็จะนำกลับมาใช้เป็นฐานในการพัฒนาหลักสูตรต่าง ๆ ต่อไป ซึ่งจากผลการดำเนินงานที่ผ่านมา จะเห็นว่า จากผลการสำรวจภาวะการมีงานทำของผู้สำเร็จการศึกษาจากรูปแบบการศึกษาของ SIT กว่าร้อยละ 46.3 จะได้รับการเสนองานให้ทำทันทีภายหลังจากสำเร็จการศึกษา

3.3 แนวทางการพัฒนาพื้นที่ (New Campus) ของ SIT

3.3.1 ปัจจุบัน SIT มีสถานที่ตั้งทั้งสิ้น 6 แห่ง โดย SIT มีแผนจะตั้งสถานที่ตั้งต่าง ๆ ทั้ง 6 แห่งของสถาบันมารวมกัน ที่ Campus แห่งใหม่ ซึ่งตั้งอยู่ที่เมือง Punggol อันตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของสิงคโปร์ โดยเมือง Punggol นี้เป็นเมืองที่ถูกสร้างขึ้นให้เป็น Smart Town ที่สอดคล้องวิสัยทัศน์/นโยบาย Smart Nation ของรัฐบาลสิงคโปร์ อันมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้าง Campus ภายใต้หลักการ Living Lab ของ SIT

3.3.2 SIT ได้นิยามการเป็น “Living Lab” ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญในพัฒนาพื้นที่ (New Campus) ของสถาบัน อันมีความแตกต่างจากแนวคิด The Traditional Lab ที่ใช้ในการจัดพื้นที่แบบเดิม กล่าวคือ The Traditional Lab จะเป็นการเลียนแบบสภาพแวดล้อมของจริงเข้ามาสู่ในห้องปฏิบัติการ ในขณะที่ Living Lab จะเป็นการเอาห้องปฏิบัติการ ซึ่งหมายรวมถึง นักศึกษา/บุคลากร/คณะ เข้าไปสู่สภาพแวดล้อมของภาคอุตสาหกรรมจริง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการวิจัยในรูปแบบ Applied Learning/Applied Research and Innovation

3.3.3 การจัดการพื้นที่ของสถาบันเพื่อให้เป็น Living Lab นี้ จะต้องการใช้พื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกร่วมกับภาคอุตสาหกรรมเพื่อใช้สำหรับการทดลองและร่วมกันออกแบบหลักสูตรการจัดการศึกษาและโปรแกรมการวิจัยในบริบทต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ในปัจจุบัน ส่งผลให้การเปิดใช้ Campus แห่งใหม่ ของ SIT ที่เมือง Punggol นี้ ถูกเลื่อนกำหนดการเข้าใช้จากปี 2021-2023 ไปเป็น 2024 แต่อย่างไรก็ดี SIT ก็ได้มีการทดลองแนวคิดการเป็น Living Lab กับสถานที่ตั้งต่าง ๆ ของ SIT ที่มีในปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง

3.3.4 SIT ได้ยกตัวอย่างแผนการสร้างและจัดสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับ Campus แห่งใหม่ เพื่อให้เป็น Living Lab ดังต่อไปนี้

(1) การสร้างความยืดหยุ่นและพึ่งพาตนเองทางพลังงาน (Energy Resilience) ให้แก่ Campus ซึ่ง SIT มีแผนจะนำระบบไฟฟ้าแบบ Microgrid ยกตัวอย่างเช่น การใช้ระบบ Solar/ระบบ Energy Storage มาใช้ในการจัดการศึกษาและบริหารจัดการต่าง ๆ ของ Campus ตลอดจน เพื่อใช้ในการทดลองการสร้างแนวคิดใหม่ ๆ เกี่ยวกับความยืดหยุ่นทางพลังงาน (Energy Resilience) ให้แก่ Campus โดยที่ไม่ต้องกังวลต่อการสร้างภาระทางพลังงานให้แก่ประเทศในภาพรวม

(2) ตัวอย่างการสร้างระบบไฟฟ้าแบบ Microgrid ใน Campus ของ SIT ได้แก่

- ระบบ District Cooling เพื่อให้ Campus เป็น Cooling/Low Carbon Campus
- ระบบ Sensors ในการรวบรวมฐานข้อมูลต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจ
- ระบบการควบคุมอาคารอย่างบูรณาการ เช่น การควบคุมลิฟท์/แสงสว่าง/เครื่องปรับอากาศ และความปลอดภัย
- โครงสร้างพื้นฐานทาง IT เพื่อสนับสนุนทั้งสำหรับนักศึกษาและภาคอุตสาหกรรม
- Multi-Energy Microgrid เพื่อเป็นแหล่งพลังงานอย่างยั่งยืนให้แก่ Campus
- Living Lab เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และการทดลองผ่าน Real-life Project และการทดสอบ Smart Technologies ต่าง ๆ

4. ดร.ไพรินทร์ ชูโชติถาวร (นายกสภาสถาบันวิทยสิริเมธี)

ดร.ไพรินทร์ ชูโชติถาวร ได้ให้แนวคิดในการปรับทิศทางการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยให้เท่าทันกับบริบทในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต พร้อมทั้งได้ยกตัวอย่างกรณีศึกษาจากการดำเนินงานของสถาบันวิทยสิริเมธี ให้สอดคล้องกับบริบทการจัดการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไป โดยอาจพอสรุปได้ ดังนี้

4.1 การเปลี่ยนแปลงของบริบทในการจัดการศึกษา

บริบทการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทยในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก อันเป็นผลมาจากปัจจัยต่าง ๆ นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่แนวโน้มจำนวนประชากรในวัยเรียนลดลง ในขณะที่ประชากรในกลุ่มผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทิศทางการพัฒนาประเทศที่ต้องพึ่งพาความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความสอดคล้องระหว่างจำนวนสถาบันอุดมศึกษากับแนวโน้มจำนวนผู้เรียนในประเทศ และการปรับเปลี่ยนเป้าหมาย บทบาท และรูปแบบการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต เป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึงเป้าหมายและรูปแบบในการจัดการเรียนการสอนของสถาบันอุดมศึกษาไทยในปัจจุบัน พบว่า ระบบการศึกษาไทยในภาพรวม โดยส่วนใหญ่แล้วยังคงเป็นการจัดการศึกษาในระบบ 3.0 กล่าวคือ เป็นระบบการศึกษาที่มีมาตั้งแต่สมัยยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม ที่จะมีการจัดการเรียนการสอนโดยแบ่งคณะวิชาแยกตามศาสตร์ออกจากกันอย่างชัดเจน เพื่อมุ่งเน้นการผลิตกำลังคนจำแนกเป็นตามทักษะวิชาชีพเฉพาะในแขนงต่าง ๆ ไม่มีการบูรณาการศาสตร์สาขาวิชาแต่ละแขนงเข้าด้วยกัน ซึ่งการจัดการศึกษาในระบบ 3.0 นี้ อาจไม่สามารถรองรับและตอบสนองโลกในอนาคตได้ ด้วยเหตุนี้ การจัดการศึกษาของไทย ควรมีการปรับทิศทางโดยมุ่งเน้นให้เกิดการจัดการศึกษาเพื่ออนาคต โดยอาจพิจารณาได้จากปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

4.1.1 ต้องพิจารณาถึงความเป็นไปและความคาดหวังของโลกในอนาคตทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และการศึกษา ตลอดจน ควรพิจารณาสมรรถนะและคุณลักษณะของกำลังคนที่จำเป็นและเป็นที่ยอมรับในอนาคตว่าควรประกอบด้วยอะไรบ้าง เพื่อใช้เป็นฐานในการออกแบบแนวทางการผลิตและพัฒนาากำลังคนของประเทศต่อไป

4.1.2 ต้องพิจารณาระบบการศึกษาของไทยในปัจจุบันว่าสามารถรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงและความคาดหวังของโลกอนาคตตาม ข้อ 4.1.1 ได้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด และควรให้ความสำคัญกับประเด็นผลสัมฤทธิ์ในเชิงคุณภาพของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษามากกว่าจำนวนนักศึกษา/บัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษาในเชิงปริมาณ

4.1.3 ควรพิจารณาปรับแนวทางการจัดการศึกษาโดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาจากระบบการศึกษา 3.0 เป็นระบบการศึกษา 4.0 โดยมุ่งเน้นในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่

(1) ความต้องการและความคาดหวังต่อกำลังคนของตลาดแรงงานหรือภาคผู้ใช้บัณฑิต ทั้งในมิติด้านองค์ความรู้ สมรรถนะเชิงพฤติกรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ อันได้แก่ ทักษะการแก้ปัญหาโดยใช้ตรรกะในการคิดวิเคราะห์และความคิดเชิงนวัตกรรม (Analytical thinking and innovation) ทักษะการเรียนรู้อย่างมีกลยุทธ์และเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ (Active learning and learning strategies) ทักษะการแก้ปัญหาที่มีความซับซ้อน (Complex problem-solving) ทักษะการแก้ปัญหาด้วยการคิดเชิงเชิงวิพากษ์และวิเคราะห์ผลการแก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ (Critical thinking and analysis) ทักษะการคิดริเริ่มและสร้างสรรค์แปลกใหม่ (Creativity, Originality and Initiative) ทักษะความเป็นผู้นำและชี้นำสังคม (Leadership and social influence) ทักษะความเท่าทัน เลือกใช้ ดูแล และควบคุมทางเทคโนโลยี (Technology use, monitoring and control) ทักษะการออกแบบและโปรแกรมชุดคำสั่งสำหรับเทคโนโลยี (Technology design and programming) ทักษะ ทักษะการเปิดรับต่อความเปลี่ยนแปลง การควบคุมอารมณ์ และการฟื้นฟูในภาวะวิกฤต (Resilience, stress tolerance and flexibility) และทักษะการให้น้ำหนักความคิดด้วยเหตุผล และข้อมูลเชิงปริมาณ (Reasoning, problem-solving and ideation)

(2) มุ่งเน้นสมรรถนะเชิงพฤติกรรมที่สามารถนำองค์ความรู้มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติของบัณฑิตมากกว่าการมุ่งเน้นองค์ความรู้ทางวิชาการเพียงอย่างเดียว

(3) ปูพื้นฐานประสานทักษะความเท่าทันทางเทคโนโลยีร่วมกับทักษะที่จำเป็นทั้งสำหรับการใช้ชีวิตและการทำงานประกอบอาชีพอื่น ๆ

(4) การจัดการศึกษาไม่ควรเป็นการศึกษาแบบตายตัว ควรสามารถปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา และควรให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) มากกว่าการศึกษาตามกรอบระยะเวลาในระบบการศึกษา (Front-loaded Learning)

(5) ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาและการออกแบบหลักสูตรในรูปแบบ Modular Degree และการจัดการศึกษาแบบสหสาขาวิชา โดยไม่แบ่งแยกเป็นคณะ/สาขาวิชาตามศาสตร์ในลักษณะเดิม

(6) การมุ่งพัฒนาความฉลาดทางสติปัญญา (Intelligence Quotient : IQ) ควบคู่ ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Quotient : EQ)

(7) ทักษะที่เป็นที่ต้องการแห่งศตวรรษที่ 21 ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 3 กลุ่มได้แก่

- กลุ่มทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต้องใช้ (Foundational Literacies)

ประกอบด้วย การใช้ภาษา (Literacy) การคำนวณ (Numeracy) การใช้เทคโนโลยี (ICT Literacy) การใช้วิทยาศาสตร์กับสิ่งรอบตัว (Scientific Literacy) การเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรม (Cultural & Civic Literacy) และการจัดการด้านการเงิน (Financial Literacy)

- กลุ่มสมรรถนะเชิงพฤติกรรม (Competencies) ประกอบด้วย การคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์และทักษะการแก้ปัญหา (Critical Thinking/Problem-solving) ความคิดสร้างสรรค์และการคิดนอกกรอบ (Creativity) และการสื่อสารและทำงานร่วมกับผู้อื่น (Communication & Collaboration)

- กลุ่มทักษะเชิงคุณลักษณะส่วนบุคคล (Character Qualities) ประกอบด้วย ความอยากรู้อยากเห็น (Curiosity) การริเริ่มสร้างสรรค์ (Initiative) ความพยายามในการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ (Persistence/Grit) ความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสังคมและสภาพแวดล้อม (Adaptability) ความเป็นผู้นำ (Leadership) และ ความตระหนักถึงสังคมและวัฒนธรรม (Social & Cultural Awareness)

4.2 กรณีศึกษาจากการดำเนินงานของสถาบันวิทยสิริเมธี ให้สอดคล้องกับบริบทการจัดการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไป

สถาบันวิทยสิริเมธี เลือกสถานที่ตั้ง ณ จังหวัดระยอง เพื่อให้อยู่ในสภาพแวดล้อมและมีความใกล้ชิดกับภาคอุตสาหกรรมมากที่สุด โดยมีวัตถุประสงค์ในการให้การศึกษาเฉพาะในระดับบัณฑิตศึกษาและมุ่งเน้นการวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่มีออกแบบการจัดการศึกษาให้เป็นระบบ 4.0 ที่มีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนให้เท่ากับกับสถานการณ์ได้ตลอดเวลา โดยยึดหลัก OECD 40 Key Technologies for the Future ที่ให้ความสำคัญกับทักษะทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งอนาคตใน 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่ม Digital (2) กลุ่ม Biotechnologies (3) กลุ่ม Energy and Environment และ (4) กลุ่ม Advanced Material มาใช้เป็นฐานคิดในการออกแบบหลักสูตรการศึกษา ซึ่งสถาบันได้จำแนกหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการจัดการศึกษาโดยใช้ชื่อเรียกว่า “School” ครอบคลุมตามกลุ่มทักษะการพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งอนาคตข้างต้น ออกเป็น 4 Schools ได้แก่

4.2.1 School of Energy Science & Engineering (ESE) รองรับทักษะกลุ่ม Energy and Environment

4.2.2 School of Molecular Science & Engineering (MSE) รองรับทักษะกลุ่ม Advanced Material

4.2.3 School of Bimolecular Science & Engineering (BSE) รองรับทักษะกลุ่ม Biotechnologies

4.2.4 School of Information Science & Technology (IST) รองรับทักษะกลุ่ม Digital และในอนาคตมีแผนจะจัดตั้ง 4.2.5 School of Liberal Arts & Management Science (LMS) โดยมุ่งหวังให้เกิดการผสมผสานกลุ่มทักษะในศาสตร์ Natural Science และ Social Science เข้าด้วยกัน

5. การกำหนดนิยามใหม่ของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา (Redefining Higher Education) โดย ศ.ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน (อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ)

ศ.ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ได้บรรยายให้ความรู้ถึงวิวัฒนาการของอุดมศึกษาในประชาคมโลกรวมทั้งการปรับแต่งแปลงโฉมของการอุดมศึกษาในประเทศไทย นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และได้เสนอแนะ “แนวทางการกำหนดนิยามใหม่ตามขอบเขตและพัฒนาการของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทยในอนาคต” โดยอาจพอสรุปได้ ดังนี้

5.1 วิวัฒนาการของการอุดมศึกษาในประชาคมโลก

5.1.1 สมัยกรีกและโรมัน (ก่อน ค.ศ. 500) จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาในยุคสมัยนี้ มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจและพุทธิปัญญา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้เรื่องปัญญา (Wisdom) และมีคุณธรรม (Goodness) ซึ่งการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพจะยังไม่รวมอยู่ในขอบข่ายของการอุดมศึกษาในยุคสมัยนี้ ทั้งนี้ สำหรับวิธีการและรูปแบบการจัดการศึกษา จะมีลักษณะเป็นการจัดตั้ง “สำนักการศึกษาเฉพาะ” โดยนักปรัชญาต่าง ๆ ที่จะมีวิธีการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบที่มีปฏิสัมพันธ์โดยตรงระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน

5.1.2 สมัยกลาง (Middle Ages) ยุคก่อนกำเนิดมหาวิทยาลัย (ศตวรรษที่ 12-13) จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาในยุคสมัยนี้ นอกเหนือจากการมุ่งพัฒนาความรู้เรื่องปัญญาและคุณธรรมแล้ว ยังเน้นการศึกษาเพื่อวิชาชีพชั้นสูง (Professional Studies) ด้วย ให้ความสำคัญกับภารกิจด้านการสอนและการฝึกอบรม ศิลปศาสตร์และวิชาชีพด้านกฎหมาย ศาสนา และแพทยศาสตร์ โดยวิธีการและรูปแบบการจัดการศึกษา จะจัดตั้งเป็น “มหาวิทยาลัย” มีชั้นเรียนและวิทยาเขตรองรับการเรียนการสอน (Campus)

5.1.3 สมัยใหม่ (ค.ศ. 1453-1945) ยุคสมัยนี้เริ่มต้นจากที่ฮัมโบลด์ท์ (Humboldt) จัดตั้งมหาวิทยาลัยเบอร์ลิน ในประเทศเยอรมนี จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาในยุคสมัยนี้ นอกเหนือจากความมุ่งหมายด้านการสอนทางวิชาการและวิชาชีพแล้ว ยังเน้นการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ บัณฑิตศึกษา และการวิจัยเพิ่มขึ้น อันถือเป็นต้นแบบของมหาวิทยาลัยสมัยใหม่ สำหรับรูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาของยุคสมัยใหม่ จะเน้นรูปแบบของมหาวิทยาลัยด้านการวิจัยและบัณฑิตศึกษา รวมทั้งมีการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนและการวิจัยในห้องเรียน ห้องทดลอง มีการใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีสนับสนุนการทดลอง การสอน และการวิจัยในสถานที่ตั้งของมหาวิทยาลัย (University Campus) ตลอดจน มีความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมในการจัดการศึกษาอย่างกว้างขวางมากขึ้น

5.1.4 สมัยปัจจุบัน (ค.ศ. 1945-ปัจจุบัน) ในยุคสมัยนี้การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา จะให้ความสำคัญกับวิถีโลกาภิวัตน์ ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ภายใต้บริบทของศตวรรษที่ 21 และบทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการศึกษา ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาในยุคสมัยนี้จะมีจุดมุ่งหมายและพันธกิจที่หลากหลาย มีลักษณะเป็นแบบ “พหุพันธกิจ” ที่ครอบคลุม (1) การเป็นศูนย์กลางทางปัญญาของสังคม (Intellectual Centre) ในการทำหน้าที่จัดการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการตามความต้องการของสังคม (2) การเป็นสถาบันทางวิชาการชั้นสูงของประเทศ (National Institutions) ในการทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางวิชาการเพื่อการพัฒนาประเทศ ทั้งในด้านการผลิตและพัฒนากำลังคน งานวิจัย และนวัตกรรม และ (3) การเป็นสถาบันทางวิชาการชั้นสูงของนานาชาติ (international Institutions) ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางวิชาการนานาชาติ เพื่อเชื่อมโยงความก้าวหน้าทางวิชาการและวิทยาศาสตร์สู่ชุมชนและท้องถิ่น

สำหรับรูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาของยุคสมัยปัจจุบัน จะมีพัฒนาการรูปแบบที่หลากหลาย อาทิ รูปแบบการเป็นชุมชนทางวิชาการ (Academic Community) ที่นักศึกษา คณาจารย์ และบุคลากรที่เกี่ยวข้องร่วมทำกิจกรรมที่ University Campus รูปแบบสถาบันอุดมศึกษาในระบบเปิด (Open University) ที่ใช้ระบบการสอนทางไกล (Distance Education) โดยไม่ต้องเข้าชั้นเรียนตามปกติ หรือรูปแบบการศึกษาออนไลน์เสมือนจริง เป็นต้น ซึ่งย่อมส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาต้องใช้วิธีการจัดการศึกษาที่หลากหลาย ด้วย ทั้งแบบเผชิญหน้า (Face to Face) แบบออนไลน์ (Online) แบบผสม (Blended Learning) และแบบเปิด โดยการสอนทางไกล (Open & Distance Learning) ทั้งนี้ วิธีการจัดการเรียนการสอนของยุคสมัยปัจจุบันนี้ มีการนำเอาเทคโนโลยีเข้ามาใช้เป็นกลไกและเครื่องมือสำคัญในการจัดการเรียนการสอนด้วย

5.2 การปรับแต่งแปลงโฉมของการอุดมศึกษาในประเทศไทย (พ.ศ. 2459-ปัจจุบัน)

นับตั้งแต่การจัดตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งมีมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทย ในปี 2459 จนถึงปัจจุบัน การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการ ให้มีความสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของสังคมอย่างต่อเนื่อง โดยอาจพอสรุปการปรับแต่งแปลงโฉมของสถาบันอุดมศึกษาไทยได้ ดังต่อไปนี้

5.2.1 ยุคการสร้างความเป็นอารยประเทศในยุคล่าอาณานิคม ในปี พ.ศ. 2459 ได้มีการจัดตั้ง “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างกำลังคนตามความต้องการของระบบราชการในการขับเคลื่อนการพัฒนาความเป็นอารยะให้แก่ประเทศ ซึ่งได้กำหนดภารกิจมุ่งเน้นการสอนระดับปริญญาในสาขาวิชาที่ขาดแคลนและมีความต้องการสูงเป็นสำคัญ สำหรับรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอน จะเป็นการเรียนการสอนที่มีการปฏิสัมพันธ์โดยตรงระหว่างผู้สอนและผู้เรียนในชั้นเรียน ภายในพื้นที่สถานที่ตั้งของมหาวิทยาลัย (University Campus)

5.2.2 ยุคการสร้างกำลังคนเพื่อรองรับระบอบประชาธิปไตยของไทย ในปี พ.ศ. 2477 ได้มีการจัดตั้ง “มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อขยายโอกาสการเรียนระดับอุดมศึกษาอย่างกว้างขวางและเสริมสร้างกระบวนการประชาธิปไตย (Democratization) ให้แก่ประเทศ ซึ่งได้กำหนดภารกิจมุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตในสาขาวิชาที่หลากหลายทั้งทางด้านกฎหมาย การเมือง การปกครอง ธุรกิจ และอาชีพอิสระอื่น ๆ ในด้านสังคมศาสตร์ สำหรับรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอน จะเป็นมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา รับนักศึกษาเข้าเรียนโดยไม่จำกัดจำนวน มีสถานะเป็นนิติบุคคลที่มีความเป็นอิสระจากรัฐบาล มีการเรียนการสอนในชั้นเรียน มีการบรรยายและจัดพิมพ์เอกสารประกอบให้แก่นักศึกษา โดยไม่บังคับให้นักศึกษาต้องเข้าชั้นเรียน ให้ความสำคัญแต่เฉพาะผลการสอบไล่ที่ต้องผ่านตามเกณฑ์ผลการเรียนรู้ในแต่ละหลักสูตรที่กำหนดไว้

5.2.3 ยุคการพัฒนากำลังคนสนับสนุนงานกระทรวงต่าง ๆ ในปี พ.ศ. 2486 ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยสังกัดหน่วยงานระดับกระทรวง จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ (1) มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข (2) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สังกัดกระทรวงเกษตรราธิการ และ (3) มหาวิทยาลัยศิลปากร สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้มีสถาบันอุดมศึกษาที่สามารถผลักดันนโยบายการบริหารประเทศได้อย่างเป็นรูปธรรม นำไปสู่การสร้างชาติ สร้างไทยใหม่ โดยอาศัยการร่วมใช้ความพร้อมและทรัพยากรของกระทรวงต่าง ๆ ซึ่งได้กำหนดภารกิจมุ่งเน้นการสอนเพื่อการผลิตบัณฑิตในสาขาที่กระทรวงมีความต้องการและมีความพร้อมด้านทรัพยากรในการสนับสนุนการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัย สำหรับรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอน จะเป็นมหาวิทยาลัยแบบมีชั้นเรียนและมีพื้นที่รองรับการจัดการศึกษาในลักษณะ University Campus

5.2.4 ยุคการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2504-ปัจจุบัน) เพื่อเป็นการขยายฐานการผลิตและการพัฒนาด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมให้กระจายออกสู่ภูมิภาค จึงได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาครองรับการผลิตกำลังคนภาคการเกษตรและอุตสาหกรรมที่ขยายตัว รวมทั้งตอบสนองความต้องการโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (พ.ศ. 2507) มหาวิทยาลัยขอนแก่น (พ.ศ. 2509) และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (พ.ศ. 2511) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อมุ่งสร้างมหาวิทยาลัยให้เป็นศูนย์กลางในการบริการให้ความรู้ เป็นมหาวิทยาลัยสมบูรณ์แบบ (Comprehensive University) เป็นศูนย์กลางทางวิชาการชั้นสูงประจำภูมิภาค รวมทั้งขยายโอกาสทางการอุดมศึกษาให้กว้างขวางทั่วถึงทุกภูมิภาค ซึ่งได้กำหนดภารกิจเน้นการผลิตบัณฑิตตามความต้องการของการพัฒนาประเทศทั้งด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สำหรับรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอน จะเป็นมหาวิทยาลัยสมบูรณ์แบบที่รับนักศึกษาแบบโควตาในภูมิภาค มีชั้นเรียน หอพัก และมีพื้นที่บริการการศึกษาในลักษณะ University Campus

5.2.5 ยุคการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการจัดการอุดมศึกษาเป็นครั้งแรก (พ.ศ. 2510-2515) เพื่อเป็นเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนได้ช่วยเหลือรัฐบาลในการขยายการลงทุนให้มีที่เรียนระดับอุดมศึกษาได้อย่างเพียงพอกับความต้องการของประชาชน จึงได้มีการจัดตั้ง “วิทยาลัยเอกชน” ในช่วงแรกขึ้น จำนวน 6 แห่ง (พ.ศ. 2510-2515) ได้แก่ วิทยาลัยกรุงเทพ วิทยาลัยไทยสุริยะ วิทยาลัยเกริก วิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ วิทยาลัยหอการค้าไทย และวิทยาลัยพัฒนา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อมุ่งขยายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้กว้างขวางทั่วถึงยิ่งขึ้น โดยเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนร่วมรับภาระในการขยายโอกาสทางการศึกษานี้แก่ประชาชน ซึ่งได้กำหนดภารกิจเน้นการผลิตบัณฑิตตามความต้องการของหน่วยงานและผู้เรียนเพื่อให้มีที่เรียนที่เพียงพอ สำหรับรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอน จะเป็นสถาบันอุดมศึกษาแบบจำกัดรับ มีความเป็นอิสระคล่องตัวในฐานะที่เป็นภาคเอกชน โดยรัฐสนับสนุนการดำเนินการแต่ไม่มีการสนับสนุนทางการเงิน

5.2.6 ยุคการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับทุกคน (พ.ศ. 2514 และ พ.ศ. 2521) มีการชุบชีวิตมหาวิทยาลัยที่มีรูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาแบบตลาดวิชาในลักษณะเดียวกันกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เดิม โดยให้มีการจัดตั้ง “มหาวิทยาลัยรามคำแหง (พ.ศ. 2514)” และมีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิดแบบการสอนทางไกล (Open & Distance) ขึ้นใหม่ คือ “มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา (พ.ศ. 2521)” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อมุ่งขยายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยการรับนักศึกษาไม่จำกัดจำนวน และไม่มีการสอบคัดเลือกในสาขาวิชาต่าง ๆ ทั้งด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ตามความต้องการของผู้เรียน ซึ่งได้กำหนดภารกิจเน้นการผลิตบัณฑิตตามความต้องการของผู้เรียนและให้บริการทางวิชาการเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิต

สำหรับรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอน จะมีลักษณะเป็น “มหาวิทยาลัยเปิด (Open Admission)” รับนักศึกษาโดยไม่จำกัดจำนวนและไม่มีการสอบคัดเลือก ในกรณีของมหาวิทยาลัยรามคำแหงจะมีการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน แต่ไม่มีข้อบังคับให้ต้องเข้าเรียน นักศึกษาสามารถเลือกที่จะมาฟังคำสอนที่มหาวิทยาลัยหรือจะซื้อหนังสือไปศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองแล้วมาสอบให้ผ่านเกณฑ์ตามที่แต่ละหลักสูตรกำหนด ส่วนในกรณีมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา จะใช้วิธีการจัดการศึกษาทางไกลผ่านสื่อเทคโนโลยีต่างๆ ด้วยตนเองและไม่มีชั้นเรียนตามปกติ (Distance Learning) ได้แก่ การจัดการศึกษาผ่านสื่อการสอนทางไปรษณีย์ วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ หรือวิธีการอื่น เป็นต้น

5.2.7 ยุคการสร้างความเป็นอิสระและกลไกการกำกับดูแลตนเองของมหาวิทยาลัย ให้มีความเป็นอิสระ คล่องตัว มีประสิทธิภาพ และสามารถบรรลุความเป็นเลิศทางวิชาการ ได้มีการจัดตั้งและปรับเปลี่ยนสถานะของสถาบันอุดมศึกษาจาก “ส่วนราชการ” เป็น “สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อมุ่งพัฒนาให้มหาวิทยาลัยพ้นจากการเป็นส่วนราชการเพื่อให้สามารถบริหารจัดการสิ้นสุดในระดับสภามหาวิทยาลัยของตนเอง ทั้งด้านการเงิน การบริหารงานบุคคล การแบ่งส่วนงานภายใน และการพัฒนาทางด้านวิชาการเพื่อให้บรรลุความเป็นเลิศได้เร็วขึ้นและสามารถแข่งขันได้ ซึ่งได้กำหนดภารกิจเน้นการทำงานด้านการสอน การวิจัย บริการวิชาการแก่สังคม และทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม แต่ให้สามารถลงทุนหรือร่วมทุนกับหน่วยงานภายนอกเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้นได้

สำหรับรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอน สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ (Public Autonomous University) จะดำเนินงานตามรูปแบบที่พระราชบัญญัติของสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งกำหนด ทั้งมหาวิทยาลัยตั้งใหม่ อาทิ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี (มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐแห่งแรก) และมหาวิทยาลัยที่ปรับเปลี่ยนสถานะจากการเป็นส่วนราชการ ประมาณ 20 แห่ง ในส่วนของวิธีการจัดการเรียนการสอน จะใช้วิธีการที่หลากหลายขึ้น โดยเฉพาะด้านวิชาการ การจัดส่วนงานภายใน การบริหารงานบุคคล และการเงิน เพื่อให้มหาวิทยาลัยสามารถพัฒนาระเบียบข้อบังคับที่เหมาะสมตามบริบทมหาวิทยาลัยของตนเอง เกิดความคล่องตัว และบรรลุความเป็นเลิศได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น สามารถตอบสนองความต้องการของประเทศได้ดีขึ้น

5.2.8 ยุคกระแสการเรียกร้องความเท่าเทียมของสถาบันอุดมศึกษา นับตั้งแต่ พ.ศ. 2516 เป็นต้นมาเกิดการขยายตัวของระบบอุดมศึกษาไทยอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงระยะเวลาศตวรรษที่ 20 ทำให้เกิดการยกฐานะวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัย อาทิ วิทยาลัยครูเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ วิทยาลัยอาชีวศึกษาเป็นสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล และวิทยาลัยการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาในระดับปริญญาให้กว้างขวางทั่วถึงในทุกภูมิภาค เพิ่มทางเลือกและลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา ซึ่งได้กำหนดภารกิจเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยอื่น ๆ โดยเฉพาะด้านการสอนและบริการวิชาการตามความต้องการของท้องถิ่นและภูมิภาค สำหรับรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอน โดยส่วนใหญ่จะจัดการศึกษาในรูปแบบสถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทางในลักษณะ University Campus ที่มีการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนเช่นเดียวกับสถาบันอุดมศึกษาในระบบปิดอื่น ๆ

5.2.9 ยุคกระแสการเคลื่อนไหวในการพัฒนา “ท้องถิ่นเข้มแข็ง” (พ.ศ. 2540) ได้เกิดการก่อตั้ง “วิทยาลัยชุมชน” จำนวน 19 แห่ง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้โอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งได้กำหนดภารกิจเพื่อทำหน้าที่ในด้านการสอนและการบริการทางวิชาการแก่ชุมชนในระดับอนุปริญญา 2 ปีหลังมัธยมศึกษา (Associate Degree) และระดับประกาศนียบัตร สำหรับรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอน จะเป็นวิทยาลัยระดับต้นของการศึกษาระดับปริญญาแบบมีชั้นเรียนในลักษณะ Campus มีการจัดการเรียนการสอนทั้งหลักสูตรจบในตัว มุ่งเน้นหลักสูตรเพื่อการเทียบโอนไปศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี และหลักสูตรการศึกษาวิชาชีพตามความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น

5.2.10 ยุคสมัยของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และการพัฒนาประเทศตามแนวทางประเทศไทย 4.0 ซึ่งกำหนดให้มหาวิทยาลัยมีพันธกิจในการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประเทศโลกที่หนึ่ง โดยการจัดให้มีการปฏิรูปการศึกษา มีการจัดตั้งสภามหาวิทยาลัยและกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 ตลอดจน กฎกระทรวงการจัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2564 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นเสมือนหัวรถจักรขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาประเทศไทยสู่เป้าหมายการเป็นประเทศพัฒนาแล้วใน 20 ปี การจะทำเช่นนี้ได้จะต้องพัฒนาความเป็นเลิศของสถาบันอุดมศึกษาและการผลิตกำลังคนระดับสูงเฉพาะทางตามความต้องการของประเทศ รวมทั้ง

การพัฒนาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างแท้จริง ซึ่งได้กำหนดสถาบันอุดมศึกษาให้มีพันธกิจในการ “สร้างคน สร้างความรู้ และสร้างนวัตกรรม” ที่ตรงกับความต้องการของประเทศและใช้ประโยชน์ได้จริง โดยให้สามารถแข่งขันได้ในประชาคมโลก นอกจากนี้สถาบันอุดมศึกษาควรเน้นเรื่องบูรณาการการศึกษากับการทำงานระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับสถานประกอบการ (CWIE) ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562

สำหรับรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอน จะสนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษา กำหนดพันธกิจหลักที่ต้องปฏิบัติตามเป้าหมาย ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ในการปฏิบัติการกิจเพื่อให้เกิดผลลัพธ์และผลสัมฤทธิ์ตามที่วางไว้ โดยจัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาออกเป็น 6 กลุ่ม ตามจุดมุ่งหมาย พันธกิจ ยุทธศาสตร์ ศักยภาพ และผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ได้แก่

- (1) กลุ่มพัฒนาการวิจัยระดับแนวหน้าของโลก
- (2) กลุ่มพัฒนาเทคโนโลยีและส่งเสริมการสร้างนวัตกรรม
- (3) กลุ่มพัฒนาชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนอื่น
- (4) กลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา
- (5) กลุ่มผลิตและพัฒนาบุคลากรวิชาชีพและสาขาจำเพาะ
- (6) กลุ่มอื่นตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

5.2.11 ยุคในช่วงปลายปี พ.ศ. 2562 – ปัจจุบัน อันสืบเนื่องจากสถานการณ์โควิด 19 ทำให้ต้องใช้เทคโนโลยีแทนการสอนปกติ เกิด Digital Transformation โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถดำเนินการกิจได้ต่อเนื่องโดยปลอดภัยจากโควิด 19 ในภาวะ “ความปกติใหม่ (New Normal)” ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาจะยังคงทำพันธกิจเดิมแต่ต้องปรับตัวและแสวงหาวิธีการทำงานที่แตกต่างไปจากเดิม โดยสถาบันอุดมศึกษาได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอน ไปใช้วิธีการศึกษาออนไลน์และการทำงานจากบ้าน (Work from Home) แทนการเรียนการสอนและการทำงาน ณ ที่ตั้งของสถาบันอุดมศึกษา

5.3 แนวทางการกำหนดนิยามใหม่ตามขอบเขตและพัฒนาการของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทยในอนาคต

ศ.ดร.วิจิตร ศรีสุอาน ได้เสนอแนะ “แนวทางการกำหนดนิยามใหม่ตามขอบเขตและพัฒนาการของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทยในอนาคต” ดังนี้

5.3.1 หลักการในการกำหนดนิยามใหม่ของอุดมศึกษาไทยในอนาคต

(1) ควรสะท้อนจุดมุ่งหมายของการศึกษาระดับอุดมศึกษา กล่าวคือ การศึกษาวิชาการระดับสูง สร้างสรรค์จรรโลงความเป็นเลิศทางวิชาการ (Academic Excellence) และการตอบสนองความต้องการของสังคม

(2) ภารกิจ รูปแบบและวิธีการจัดการอุดมศึกษาที่เป็นสากล และสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย

(3) การกำหนดนิยามของอุดมศึกษาไทย ควรเขียนให้สั้น กระชับ โดยเริ่มต้นจาก Statement ทัว ๆ ไปก่อนแล้ว เจาะเข้าสู่บริบทไทยที่ต้องการเห็นบทบาทอุดมศึกษาต่อการพัฒนาและการแข่งขันได้ของประเทศจากแหล่งอ้างอิงสำคัญต่างๆ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติ กฎหมาย และนโยบายการอุดมศึกษา เป็นต้น ซึ่งสรุปได้เป็น 3 เรื่อง คือ การสร้างคน สร้างความรู้ และสร้างนวัตกรรมให้ตรงกับความต้องการและใช้ประโยชน์ได้จริง

5.3.2 ตัวอย่างการกำหนดนิยามของการอุดมศึกษาไทย

“อุดมศึกษาไทยในฐานะเป็นการศึกษาวิชาการชั้นสูง พึงสร้างสรรค์จรโลงความเป็นเลิศทางวิชาการอันเป็นปัจจัยหลักในการสร้างคน สร้างความรู้ และสร้างนวัตกรรมที่ตรงตามความต้องการและใช้ประโยชน์ได้จริง เพื่อขับเคลื่อนให้ประเทศไทยพัฒนาได้และแข่งขันได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน”

ทั้งนี้ อาจกำหนดนิยามเพิ่มเติมเฉพาะสาระสำคัญ ๆ ของการสร้างคน สร้างความรู้ และสร้างนวัตกรรมตามพันธกิจหลักและยุทธศาสตร์ของกลุ่มที่สถาบันอุดมศึกษาสังกัด ต่อท้ายหรือแยกออกมาเขียนเป็นคนละวรรคก็ได้ ตัวอย่างเช่น

(1) ระบุรูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาที่มีลักษณะเฉพาะตามพระราชบัญญัติการจัดตั้ง “เป็นสถาบันการศึกษาและวิจัยแบบตลาดวิชา” หรือ “เป็นสถาบันการศึกษาแบบไม่มีชั้นเรียนของตนเอง ให้การศึกษาจะต้องใช้สื่อการสอนที่ผู้ศึกษาสามารถเรียนได้ด้วยตนเองและรับผู้มีสิทธิเข้าศึกษาโดยไม่ต้องสอบคัดเลือก” หรือ “เป็นหน่วยงานในกำกับของรัฐ ซึ่งไม่เป็นส่วนราชการ” หรือ “เป็นสถานศึกษาสมบูรณ์แบบทางวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษ ส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการวิจัยเพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการและเกิดประโยชน์แก่สังคมเป็นส่วนรวม บริการทางวิชาการแก่สังคม ทะนุบำรุงและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม”

(2) ระบุตามพันธกิจและยุทธศาสตร์การจัดกลุ่มมหาวิทยาลัยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง อาทิ เป็นมหาวิทยาลัยที่มุ่งมั่นพัฒนาการวิจัยระดับแนวหน้าของโลก พัฒนาเทคโนโลยีและส่งเสริมนวัตกรรม พัฒนาชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชน พัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา ผลิตและพัฒนาบุคลากรวิชาชีพและสาขาจำเพาะ เป็นต้น

5.4 การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในอนาคต

ศ.ดร.วิจิตร ศรีสุอาน ได้แสดงทัศนะและให้ข้อคิดในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในอนาคตไว้ ดังนี้

5.4.1 รูปแบบการจัดการเรียนการสอนในอนาคต อาจถูกปรับเปลี่ยนเป็นรูปแบบ Blended Learning หรือ Blended Education กล่าวคือ จะเป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในลักษณะการผสมผสานรูปแบบระหว่างการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมเอื้อให้ผู้เรียนสามารถศึกษาเรียนรู้ได้ด้วยตนเองในบางส่วน เข้ากับการเรียนการสอนแบบ Face to Face ที่ยังต้องมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้เรียนและผู้สอนในชั้นเรียนหรือในห้องปฏิบัติการและห้องทดลองต่าง ๆ ตามแต่ละบริบทของหลักสูตร/รายวิชา รวมทั้งยังคงต้องมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนในลักษณะของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community of learners) ในการแบ่งปันความรู้หรือเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อผลสัมฤทธิ์และประสิทธิผลสูงสุดของการจัดการศึกษา

5.4.2 การออกแบบรูปแบบการเรียนการสอนควรให้ความสำคัญกับตัวผู้เรียน รายวิชา และจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและรายวิชานั้น ๆ โดยควรยึดหลักการในการมุ่งเน้นคุณภาพผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเป็นที่ตั้ง ทั้งในมิติขององค์ความรู้ สมรรถนะ และเจตคติที่คาดหวังในตัวผู้เรียน

5.4.3 การกำหนดรูปแบบการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ควรเน้นการมุ่งสร้าง ส่งเสริม และพัฒนาผู้เรียนให้เป็น Active Learner ผู้สอนหรือผู้ออกแบบหลักสูตร/รูปแบบการเรียนการสอนต้องมีกลวิธีในการสอน (Pedagogies) กล่าวคือ ต้องรู้วิธีที่เหมาะสมที่จะพัฒนาบทเรียน วิธีการ กิจกรรม แบบทดสอบ

ในการเรียนการสอนอย่างไรที่จะเอื้อให้ผู้เรียนสามารถประเมินตนเองได้ทุกขณะ ว่าตนเองมีความก้าวหน้าและ พัฒนาการในมิติต่าง ๆ ได้อยู่ในระดับใด ตรงกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์การเรียนรู้หรือไม่ อย่างไร

5.4.4 สำหรับการเรียนการสอนในรูปแบบ Face to Face ในอนาคต อาจไม่จำเป็นต้อง เป็นการสอนในลักษณะการบรรยายแบบเดิมเท่านั้น อาจมีการปรับเปลี่ยนเป็นรูปแบบการสอนเพื่อชักนำเข้าสู่ บทเรียน แล้วเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทำกิจกรรม/แบบฝึกหัด (Assignment)/ฝึกปฏิบัติ เพื่อเรียนรู้ควบคู่การลงมือทำ ด้วยตัวเองตามบทเรียน

5.4.5 ในส่วนของการจัดการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ควรมุ่งเน้น หลักการที่ว่า มุ่งจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับคนแต่ละช่วงวัย มีรูปแบบการจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่นหลากหลาย ทั้งในรูปแบบระดับประกาศนียบัตร (Non-degree) และระดับปริญญา (Degree) โดยพิจารณาว่าคนแต่ละช่วงวัย ควรได้รับการศึกษาในรูปแบบไหน จึงจะเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของแต่ละบุคคล ซึ่งจะเป็นการทำให้การศึกษา กลายเป็นปัจจัยที่ 5 ที่คนทุกช่วงวัยสามารถ Upskill/Reskill/New skill ตรงตามความต้องการของผู้เรียนเพื่อ เอาไปใช้ประโยชน์ต่อยอดพัฒนาตนเองในการใช้ชีวิต เพิ่มพูนองค์ความรู้ตามความสนใจ/ความชื่นชอบ หรือต่อยอด ประกอบอาชีพได้ตลอดเวลา นอกจากนั้น ควรมีการพัฒนาาระบบคลังหน่วยกิต (Credit Bank) รองรับการจัดการ การศึกษาในระบบนี้ด้วย เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสะสมผลลัพธ์จากการเรียนรู้ไปเทียบเพื่อออกเป็นประกาศนียบัตร/ ปริญญาบัตรสำหรับใช้ประโยชน์ตามเป้าหมายของผู้เรียนได้ต่อไป

6. ทิศทางการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาสู่การเป็น Smart University โดย ศ.ดร.สุชัชวีร์ สุวรรณสวัสดิ์ (อธิการบดีสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง)

ศ.ดร.สุชัชวีร์ สุวรรณสวัสดิ์ ได้มอบข้อคิดอันเป็นหลักใหญ่สำคัญในการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา กล่าวคือ สถาบันอุดมศึกษาควรมองการณ์ไกลและเตรียมความพร้อมเพื่อให้เท่าทันต่อบริบทการเปลี่ยนแปลงอย่าง ฉับพลัน (Disruption) ทั้งในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตอยู่เสมอ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันอาจไม่ได้ หมายถึงเฉพาะในด้านความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึง การเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ เรื่อง ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง หรือแม้กระทั่งภาวะโรคระบาด สิ่งเหล่านี้ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาต้องนำมา พิจารณาประกอบกัน แล้วกำหนดแนวทางให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถปรับตัวรองรับกับการเปลี่ยนแปลง เหล่านั้นได้ ซึ่งหลักการสำคัญที่สุดของการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสถาบันอุดมศึกษา คือ ผู้บริหารของ สถาบันอุดมศึกษาต้องกล้าที่จะคิด กล้าที่จะเชื่อ และเริ่มลงมือทำ โดยต้องยึดมั่นในความเชื่อที่ว่า “ไม่มีอะไรที่จะ ไม่สามารถทำได้” เป็นฐานคิดอยู่เสมอ

7. การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้สำหรับสถาบันอุดมศึกษาในอนาคต (Learning Space Design for Future Higher Education Institutions) โดย รศ.ดร.บัณฑิต ทิพากร (รองอธิการบดีอาวุโส ฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี)

รศ.ดร.บัณฑิต ทิพากร ได้ให้มอบแนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้สำหรับ สถาบันอุดมศึกษาในอนาคต โดยจำแนกเป็น 2 ประเด็น สรุปได้ดังนี้

7.1 ทิศทางการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบในการจัดการเรียนการสอนที่ส่งผลต่อการออกแบบ พื้นที่การเรียนรู้ (Learning Space) ของสถาบันอุดมศึกษาในอนาคต

7.1.1 ทิศทางการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาในอนาคต จะมีทั้งรูปแบบการจัดการเรียนการสอน ณ สถานที่ตั้ง (Physical) และการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Technology) เข้ามาเป็นเครื่องมือและกลไกสำคัญในการจัดการเรียนการสอน

โดยสถาบันอุดมศึกษาต้องพิจารณาว่า ภายใต้บริบทและวัตถุประสงค์ของสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่ง สถาบันจะยังคงเน้นการจัดการศึกษาแบบ Physical เป็นหลักแบบเดิม หรือจะมีการผสมผสานระหว่าง Physical กับ Digital หรือจะปรับเปลี่ยนเป็นแบบ Digital ทั้งหมด จึงจะเอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินงานของสถาบัน รวมทั้งมีผลเป็นต่อการเพิ่มผลสัมฤทธิ์และประสิทธิผลของการจัดการศึกษา โดยเฉพาะต่อตัวผู้เรียนมากที่สุด ซึ่งทิศทางการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนและการดำเนินงานของสถาบันข้างต้นนี้ ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญที่จะมีผลต่อการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ของสถาบันในอนาคตให้สอดคล้องและเอื้อประโยชน์ต่อทิศทางการจัดการศึกษาและการบริหารจัดการของสถาบันดังกล่าว

7.1.2 แนวโน้มการจัดการศึกษาในอนาคตจะมุ่งเน้นมิติของผลลัพธ์ในการจัดการศึกษาเป็นตัวตั้ง โดยอาจไม่ได้ให้ความสำคัญในมิติของเวลาในการเรียนรู้ของแต่ละหลักสูตรแบบแต่ก่อน รวมทั้งในอนาคตรูปแบบของตลาดแรงงานจะส่งผลให้เกิดการสับเปลี่ยนหมุนเวียนการทำงานหรือการประกอบอาชีพตลอดเวลา ทำให้สถาบันอุดมศึกษาจะต้องปรับเปลี่ยนทิศทางการออกแบบหลักสูตรโดยให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา (Graduate Education) และในระดับประกาศนียบัตร (Non-degree) ที่มุ่งเน้นการเรียนการสอนในลักษณะการสร้างผู้เชี่ยวชาญ (Upskill/Reskill) มากยิ่งขึ้น ซึ่งความสำคัญของการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรี (Undergraduate Education) อาจลดน้อยลง ด้วยเหตุนี้ จึงส่งผลให้กลุ่มผู้ใช้งานพื้นที่การเรียนรู้ของสถาบันอุดมศึกษาอาจไม่จำเป็นต้องอยู่เฉพาะกับนักศึกษาระดับปริญญาตรีอย่างเดียวเป็นหลักแบบเดิมเสมอไป แต่จะมีกลุ่มผู้ใช้ที่เป็นกำลังแรงงาน (Workforce) และกลุ่มนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาที่เข้ามาแสวงหาความรู้/ความเชี่ยวชาญในระดับสูง หรือ Upskill/Reskill มาใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของสถาบันอุดมศึกษามากขึ้น ฉะนั้น สถาบันอุดมศึกษาจึงควรเตรียมการจัดพื้นที่การเรียนรู้ให้เหมาะสมสามารถรองรับทั้งกลุ่มนักศึกษาเดิม กลุ่มนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา และกลุ่มกำลังแรงงานเหล่านี้ควบคู่กันด้วย

7.2 กรอบแนวคิดในการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ (Learning Space) ของสถาบันอุดมศึกษาในอนาคต

การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ควรออกแบบโดยให้ความสำคัญกับหลักการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

7.2.1 การจัดพื้นที่การเรียนรู้เพื่อการเสริมสร้างพฤติกรรมการเรียนรู้อันพึงประสงค์สำหรับอนาคตให้แก่ผู้เรียน (Creating learning habit of the future) ประกอบด้วย

- (1) Individual spaces สำหรับเป็นพื้นที่ในการศึกษา/ค้นคว้า/เรียนรู้ส่วนบุคคล (Private learning)
- (2) Group spaces สำหรับเป็นพื้นที่การเรียนรู้แบบกลุ่ม ในการแบ่งปันความรู้/ประสบการณ์ระหว่างผู้เรียน (Sharing learning)
- (3) Publishing spaces สำหรับเป็นพื้นที่ในการนำเสนอและรับฟังข้อเสนอแนะเพื่อการเรียนรู้ในมิติต่าง ๆ (Present & Feedback)
- (4) Performing spaces สำหรับเป็นพื้นที่เล่น ทดลอง หรือลงมือฝึกปฏิบัติ (Learning as playing)
- (5) Participation spaces สำหรับเป็นพื้นที่การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Learning as sharing)
- (6) Watching spaces สำหรับเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลาย (Learning as entertainment)

(7) Data spaces สำหรับเป็นพื้นที่ในการเก็บหรือเป็นแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อรองรับการเรียนรู้ที่ยั่งยืน (Learning for sustainability)

7.2.2 การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ (Learning spaces) โดยใช้หลักการ “New Design Principles” ได้แก่

(1) หลักการ Me + We กล่าวคือ เป็นการจัดพื้นที่การเรียนรู้ที่สามารถครอบคลุมการใช้งานในทุกรูปแบบ ทั้งสำหรับการใช้งานเป็นกลุ่มใหญ่ กลุ่มเล็ก หรือการใช้งานส่วนบุคคล โดยให้ความสำคัญกับมิติของการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ไม่ใช่มองเพียงมิติการสอนแบบเดิม การจัดพื้นที่การเรียนรู้ควรคำนึงถึงการจัดพื้นที่เพื่อเอื้อให้ผู้ใช้งาน/ผู้เรียนสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมให้เกิดการเรียนรู้ หรือมีการเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการใช้งาน รวมทั้งเป็นไปตามเป้าหมายของรายวิชานั้น ๆ

(2) หลักการ Fixed to Fluid กล่าวคือ ควรมีการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ให้สามารถรองรับรูปแบบการจัดการศึกษา รวมถึงวัตถุประสงค์การใช้งานที่หลากหลาย เพอร์นิเจอร์และสิ่งอำนวยความสะดวกที่ใช้สำหรับพื้นที่การเรียนรู้ควรมีรูปแบบการใช้งานที่ยืดหยุ่นอยู่กับที่อย่างถาวร สามารถปรับเปลี่ยนเคลื่อนย้าย เพื่อให้เหมาะสมกับการใช้งานได้ตลอดเวลา

(3) หลักการ Open + Enclosed กล่าวคือ ภายในพื้นที่การเรียนรู้ควรมีทั้งพื้นที่ปิดสำหรับรองรับการใช้งานแบบส่วนบุคคล (Me) และพื้นที่เปิดสำหรับรองรับการใช้งานแบบกลุ่ม (We) ในโอกาสต่าง ๆ

(4) หลักการ Braiding Digital + Physical กล่าวคือ พื้นที่ใช้งานควรมีการผสมผสานสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งแบบ Physical และ แบบ Digital เข้าด้วยกัน เพื่อให้สามารถเอื้อประโยชน์แก่ผู้ใช้งานได้ครอบคลุมทุกประเภทกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการใช้พื้นที่

7.2.3 การจัดสรรพื้นที่การเรียนรู้ของสถาบันอุดมศึกษาในอนาคต อาจพิจารณาแบ่งพื้นที่การเรียนรู้จำแนกออกเป็น “ประเภท” ตามวัตถุประสงค์การใช้งาน ดังนี้

(1) ห้องเรียนและห้องใช้งานทั่วไปของนักศึกษา (Classrooms + Commons) นอกเหนือจากห้องเรียนสำหรับการเรียนรู้ในรายวิชาต่าง ๆ แล้ว ควรจัดให้มีห้องพักผ่อนหรือห้องใช้งานทั่วไปสำหรับนักศึกษา (The Student Commons) ภายนอกห้องเรียน เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับรองรับการเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่หลากหลายของนักศึกษาทั้งในการเรียนรู้แบบส่วนตัวและการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับเพื่อนร่วมชั้นเรียนหรืออาจารย์ผู้สอนในช่วงก่อนหรือหลังชั่วโมงเรียนในห้องเรียนด้วย

(2) พื้นที่ศูนย์รวมสำหรับนักศึกษา (Student Hub) ซึ่งจะเป็นพื้นที่ศูนย์กลางที่จะดึงดูดให้เกิดการรวมตัวของนักศึกษาทั้งเพื่อวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้และการทำกิจกรรมเพื่อสร้างสังคมระหว่างกลุ่มนักศึกษา ซึ่งศูนย์รวมนักศึกษานี้อาจมีพื้นที่ให้บริการอาหาร เครื่องดื่ม หรือพื้นที่สำหรับเล่นเกม (Gaming Station) เพื่อรองรับกิจกรรมการรวมตัวที่หลากหลายของนักศึกษาด้วย

(3) พื้นที่การเรียนรู้ส่วนรวม (The Learning Commons) ที่ควรเป็นพื้นที่ที่มีความปลอดภัย และมีสิ่งอำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมที่สะดวกสบาย สามารถรองรับการใช้งานที่หลากหลายทั้งการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) การศึกษาแบบเดี่ยวและแบบกลุ่ม (Individual + group study) การประชุมกลุ่มขนาดเล็ก (Small group meetings) การเชื่อมโยงระหว่างนักศึกษากับคณะ และการสอนที่ไม่ได้เตรียมตัวมาก่อน (impromptu teaching) ซึ่งพื้นที่การเรียนรู้ส่วนรวม (The Learning Commons) นี้ควรเป็นพื้นที่ที่เปิดโล่งโดยไม่จำเป็นต้องมีสิ่งกีดขวาง (Barriers) ในการแบ่งแยกระหว่างนักศึกษาและบุคลากร

(4) ห้องเรียนสำหรับการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning Classrooms) ที่มีอุปกรณ์สำหรับการเรียนรู้ที่สามารถรองรับการใช้งานภายใต้วัตถุประสงค์ที่หลากหลายเพื่อเป็นทางเลือกให้นักศึกษาในการใช้งานเพื่อเสริมประสิทธิผลตามกระบวนการเรียนรู้

7.2.4 การจัดพื้นที่การเรียนรู้ของสถาบันอุดมศึกษาควรเอื้ออำนวยต่อการส่งเสริมให้เกิดระบบนิเวศของการสร้างสรรค์นวัตกรรม (An innovation eco-system) ซึ่งควรมีการเชื่อมโยงสถาบันเข้ากับสถาบันอุดมศึกษาแห่งอื่น ภาคอุตสาหกรรม หน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการ และชุมชนเมือง ให้มีการเชื่อมโยงองค์ความรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยี (Technology Transfer) ระหว่างกัน

7.2.5 การออกแบบห้องเรียน (Classroom) ควรให้ความสำคัญกับหลักการ ดังต่อไปนี้

(1) ห้องเรียนควรมีลักษณะของการเป็นห้องสำหรับการอภิปราย (Discussion) มากกว่าการเป็นห้องบรรยายเพียงอย่างเดียว โดยต้องให้ความสำคัญกับการสร้างเสริมประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรม สร้างองค์ความรู้/ทักษะ/ความสามารถต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียนได้ตาม วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดการศึกษา

(2) การออกแบบพื้นที่ของห้องเรียน (Classroom Space) เสมือนการออกแบบหลักสูตรการศึกษา ที่ต้องให้ความสำคัญกับความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกและขนาดของพื้นที่ (Space) ที่เหมาะสมเพื่อให้บริการ (Service) ที่สามารถตอบสนองต่อวิธีการจัดการเรียนการสอน (Pedagogy) ที่หลากหลายในแต่ละรายวิชา ทั้งการสอนแบบบรรยาย (Lecture) การทำโครงการแบบกลุ่ม (Team project) หรือการอภิปราย (Discussion) เป็นต้น โดยใช้เทคโนโลยีเข้ามาเป็นส่วนเสริมให้การใช้งานมีประสิทธิภาพก่อให้เกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

(3) การบริหารจัดการห้องเรียนและพื้นที่การเรียนรู้ ไม่ใช่เป็นเพียงการบริหารจัดการพื้นที่ (Space Management) แต่จำเป็นต้องใช้หลักในการบริหารจัดการองค์ความรู้ (Knowledge Management) ซึ่งเป็นหัวใจหลักของการเสริมสร้างการเรียนรู้เข้ามาประกอบกันในการวางกรอบแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ของสถาบันด้วย

8. การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ของสถาบันอุดมศึกษาภายใต้หลักการการมีส่วนร่วมของภาคอุตสาหกรรมในการจัดการศึกษา (Industrial Participation Area) โดย รศ.ดร.อนันต์ ทองระอา (อธิการบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี)

รศ.ดร.อนันต์ ทองระอา ได้ให้ข้อมูลการประสานความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมในการจัดการศึกษา รวมทั้งการจัดพื้นที่รองรับความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ดังนี้

8.1 การจัดการศึกษาภายใต้หลักการการมีส่วนร่วมของภาคอุตสาหกรรม

8.1.1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคอุตสาหกรรมในการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรของมหาวิทยาลัย เพื่อมุ่งหวังให้บัณฑิตของมหาวิทยาลัยมีองค์ความรู้ สมรรถนะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตรงตามความต้องการและความคาดหวังของภาคอุตสาหกรรมอย่างแท้จริง โดยในการออกแบบและพัฒนาหลักสูตร มหาวิทยาลัยจะใช้หลักการ “Industry-Academia Collaboration” ที่มหาวิทยาลัยและภาคอุตสาหกรรมจะร่วมกันกำหนดและนิยาม “ทักษะ” ของบัณฑิต ทั้งที่เป็นทักษะพื้นฐานทั่วไปและทักษะเฉพาะที่จำเป็นเพื่อความเชี่ยวชาญในการทำงาน/ประกอบอาชีพ ตลอดจน การแข่งขันในตลาดแรงงานในอนาคต ผ่านการ (1) พัฒนาหลักสูตรร่วมกันกับภาคอุตสาหกรรมในแต่ละรายวิชา (2) นำบุคลากรจากภาคอุตสาหกรรมเข้ามาเป็น Coach Teaching ให้แก่นักศึกษา และ

(3) การเรียนรู้โดยการทำงาน/ฝึกปฏิบัติจริง ณ สถานประกอบการ ซึ่งเมื่อสามารถกำหนดทักษะที่จำเป็นและเป็นที่ต้องการของบัณฑิตได้แล้ว มหาวิทยาลัยก็จะนำมาใช้เป็นฐานคิดในการกำหนดกระบวนการและวิธีการในการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยให้ได้มาซึ่งทักษะดังกล่าวเหล่านั้นต่อไป

8.1.2 วิธีการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญกับวิธีการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ เพื่อมุ่งหวังผลิตบัณฑิตให้มีสมรรถนะที่สามารถตอบโจทย์ความต้องการของตลาดแรงงานและภาคอุตสาหกรรม ดังนี้

(1) มุ่งเน้นให้นักศึกษามีทักษะ Adaptive Capacity สามารถปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอนาคต มีสมรรถนะแห่งศตวรรษที่ 21 ได้แก่ มีทักษะสำหรับการปฏิบัติงาน ทักษะในการปรับตัว ทักษะการสร้างสรรคนวัตกรรม ความสามารถในการสื่อสารและทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะการเป็นกำลังแรงงาน (Workforce) ที่มีคุณภาพและศักยภาพสูง มีความเป็นอยู่ที่กระหายการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีสำนึกความเป็นพลเมืองในการมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาสังคม/ชุมชน/ท้องถิ่น เป็นต้น

(2) การเรียนการสอนแบบสหวิทยาการ (Multidisciplinary) โดยต้องเป็นหลักสูตรที่มุ่งให้เกิดสมรรถนะสำหรับอนาคต

(3) เสริมสร้างทักษะการเป็นผู้ประกอบการแก่นักศึกษา

(4) คำเนิ่งการเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นพลเมืองโลก/พลเมืองไทย/ความสามัคคีกันในการเรียนรู้ ให้แก่นักศึกษา

8.2 การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ของสถาบันอุดมศึกษาภายใต้หลักการการมีส่วนร่วมของภาคอุตสาหกรรมในการจัดการศึกษา (Industrial Participation Area) ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ได้มีการจัดตั้ง “สถาบันพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการสำหรับนักศึกษา มทส. (SEDA)” ขึ้น เพื่อเป็นหน่วยงานที่มุ่งส่งเสริมทักษะความเป็นผู้ประกอบการให้แก่นักศึกษา โดยสถาบันจะจัดให้มี Innovation Playground หรือ Co-innovating Space เพื่อเป็นพื้นที่ให้นักศึกษา (ไม่จำกัดสาขาวิชา) และบุคลากรได้ใช้จัดกิจกรรม เพื่อการพัฒนาแนวคิดเชิงธุรกิจฐานนวัตกรรม รวมถึงเป็นพื้นที่สำหรับการพบปะโค้ช (Coach) และที่ปรึกษา (Mentor) ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบ (Prototype) หรือ MVP ของผลิตภัณฑ์และบริการเชิงนวัตกรรม ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวนี้จะเปิดให้บริการตลอด 24 ชั่วโมงพร้อมทั้งมีเครื่องมือ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ รองรับการใช้งานในการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย ให้สถานประกอบการ/ภาคอุตสาหกรรมได้เข้ามาใช้เพื่อการฝึกอบรม/จัดกิจกรรม ต่าง ๆ ให้แก่นักศึกษาของมหาวิทยาลัยอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี ทั้งนี้ SEDA ได้จัดพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

8.2.1 ห้อง Maker Lab และ Fab Lab สำหรับให้บริการเครื่องมือและการฝึกอบรม เพื่อช่วยต่อยอดไอเดียในการออกแบบผลิตภัณฑ์มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบ (Prototype) โดยภายในห้อง Maker Lab และ Fab Lab จะมีเครื่องมือ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก อาทิ เครื่องกลึงจักรปัก คอมพิวเตอร์แบบ 10 เซม จักรเย็บไฟฟ้า เครื่องเลเซอร์ และเครื่องพิมพ์ 3 มิติ เป็นต้น

8.2.2 พื้นที่อเนกประสงค์สำหรับการจัดกิจกรรมในรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่นักศึกษา บุคลากร และภาคอุตสาหกรรม สามารถเข้าใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลายตามบริบทและวัตถุประสงค์ของการใช้งานหรือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ พื้นที่สำหรับการประชุม พื้นที่จัดอบรม พื้นที่สำหรับการทำงานแบบกลุ่มขนาดย่อย/ขนาดใหญ่ เป็นต้น

9. การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ของสถาบันอุดมศึกษาภายใต้หลักการการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation Area) โดย รศ.ดร.อวรรณ โอบาสพัฒนกิจ (รองอธิการบดีบริการวิชาการและรับใช้สังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

รศ.ดร.อวรรณ โอบาสพัฒนกิจ ได้บรรยายให้ความรู้ถึงหลักการสำคัญของการดำเนิน “งานวิชาการรับใช้สังคม” ของสถาบันอุดมศึกษา สรุปได้ดังนี้

9.1 ความสำคัญและประโยชน์ของ “งานวิชาการรับใช้สังคม”

หัวใจหลักของการดำเนินงานวิชาการรับใช้สังคม ต้องเริ่มต้นจากการรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน มีการเรียนรู้ปัญหาจากเจ้าของปัญหาจริง ๆ นั่นคือ ประชาชนในพื้นที่ โดยการใช้ความคิดริเริ่มวางแผนการดำเนินงานเพื่อรับใช้สังคม ควรได้รับการสนับสนุนและการมีส่วนร่วมจากประชาชน/ชุมชนในทุกขั้นตอน ต้องมีการนำเอาองค์ความรู้/ภูมิปัญญาของชุมชนมาประสานร่วมกับองค์ความรู้ทางวิชาการที่สถาบันอุดมศึกษามีอยู่ เพื่อให้สามารถหาทางออก หรือกำหนดแนวทางการพัฒนาให้แก่ชุมชนในมิติต่าง ๆ ได้อย่างตรงจุด สามารถตอบสนองกับความต้องการ และสอดคล้องกับบริบทของชุมชนพื้นที่ ตลอดจน เกิดผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบเชิงบวกในวงกว้างทั้งสำหรับชุมชน สถาบันอุดมศึกษา ท้องถิ่น หรือแม้กระทั่งในระดับประเทศในวงกว้างต่อไป ทั้งนี้ อาจพอสรุปประโยชน์อันเกิดจากการดำเนินงานวิชาการรับใช้สังคมในมิติต่าง ๆ ได้ ดังนี้

9.1.1 การเกิดประโยชน์ต่อชุมชน งานวิชาการรับใช้สังคม จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นไม่ทางใดก็ทางหนึ่งหรือหลายทางต่อชุมชน วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม อาชีพ เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง คุณภาพชีวิต หรือด้านสุขภาพของประชาชนในชุมชน ทั้งนี้ งานวิชาการรับใช้สังคม นอกเหนือจากการลงมือปฏิบัติร่วมกับชุมชนแล้ว อาจเป็นผลงานในลักษณะที่นำไปสู่การจดทะเบียนสิทธิบัตรหรือทรัพย์สินทางปัญญาในรูปแบบอื่นที่สามารถแสดงได้เป็นที่ประจักษ์ว่า สามารถใช้ปัญหาหรือพัฒนาสังคม และก่อให้เกิดประโยชน์อย่างชัดเจน หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงในความตระหนัก และการรับรู้ในปัญหาและแนวทางแก้ไขของชุมชน

9.1.2 การเกิดประโยชน์ต่อสถาบันอุดมศึกษา อาจารย์และบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษาสามารถนำองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญไปสู่การปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ในมิติต่าง ๆ นอกจากนั้น สถาบันอุดมศึกษาสามารถจัดทำฐานข้อมูลโครงการ/งานวิจัย/ผลงานบริการวิชาการรับใช้สังคมของอาจารย์และบุคลากรของสถาบัน ซึ่งจะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงผลการดำเนินงานของแผนงาน/โครงการ รวมถึงมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคมจากแผนงาน/โครงการเหล่านั้น ที่อาจนำไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจเพื่อการบริหารจัดการการดำเนินงานตามภารกิจของสถาบันในมิติต่าง ๆ ได้ต่อไป

9.1.3 การเกิดประโยชน์ต่ออาจารย์/นักวิชาการ อาจารย์/นักวิชาการสามารถนำเอาผลงานวิชาการรับใช้สังคมไปเป็นผลงานในการขอตำแหน่งทางวิชาการ (ศาสตราจารย์/รองศาสตราจารย์/ผู้ช่วยศาสตราจารย์) อันเป็นการพัฒนาเส้นทางความก้าวหน้าของอาชีพในทางหนึ่ง

9.1.4 การเกิดประโยชน์ต่อนักศึกษา นักศึกษาได้ฝึกฝนทักษะในมิติต่าง ๆ อันเกิดจากการวางแผนการดำเนินงานโครงการรับใช้สังคม ได้เรียนรู้และเข้าใจวิถีชีวิตและสภาพปัญหาจริง ๆ ของชุมชน เกิดบรรยากาศชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) ในหมู่นักศึกษา

9.1.5 การเกิดประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการรับใช้สังคม สถาบันอุดมศึกษาสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแบ่งปันประสบการณ์การดำเนินงานวิชาการรับใช้สังคมในมิติต่าง ๆ ระหว่างกัน ก่อให้เกิดการร่วมมือทางวิชาการระหว่างสถาบันอุดมศึกษาเกิดเป็นเครือข่ายความร่วมมือของสถาบันอุดมศึกษาทั้งในและต่างประเทศ อาทิ สมาคมพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม เพื่อทำหน้าที่ในการนำเอาองค์ความรู้/ความเชี่ยวชาญไปบูรณาการประยุกต์ใช้ก่อให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติต่อการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศในวงกว้างต่อไป

9.2 หลักการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ของสถาบันอุดมศึกษาภายใต้หลักการการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation Area)

สถาบันอุดมศึกษาในฐานะที่เป็นสถานที่ที่มีทั้งทรัพยากร/องค์ความรู้/บุคลากร ควรเห็นความสำคัญและสนับสนุนให้อาจารย์/บุคลากรดำเนินงานวิชาการรับใช้สังคมในทุกกระบวนการ ตลอดจนอาจพิจารณากำหนดหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินงานขับเคลื่อนด้านการรับใช้สังคมของสถาบันอุดมศึกษาโดยตรง อีกทั้งควรให้การสนับสนุนพื้นที่ของสถาบันให้ชุมชนเข้ามาใช้ในการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นพื้นที่ส่วนกลางสำหรับชุมชน ซึ่งจะทำให้นักศึกษา อาจารย์ และบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษาได้มีโอกาสใกล้ชิด เรียนรู้จากชุมชน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้นักศึกษามีความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่น สามารถเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นในมิติต่าง ๆ ต่อไป

10. การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ของสถาบันอุดมศึกษาสำหรับการจัดการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology Learning Space) โดย คุณอภิชาติ สัจจงพงษ์ (Client Technology Leadบริษัท ไมโครซอฟท์ (ประเทศไทย) จำกัด)

คุณอภิชาติ สัจจงพงษ์ ได้ให้ข้อคิดเห็นถึงปัจจัยความสำเร็จในการจัดการศึกษาแบบ Hybrid (Face to Face และ Online) โดยต้องประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ เพื่อเอื้ออำนวยในการจัดการศึกษา ดังนี้

10.1 ช่องทาง (Platform) ในการจัดการเรียนการสอน ที่มีคุณภาพ อันสามารถเป็นตัวเชื่อมการทำงาน/การจัดการเรียนการสอนเข้าด้วยกัน เช่น โปรแกรม Microsoft Team

10.2 ข้อมูลเชิงลึกรอบด้าน เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำหรับอาจารย์ผู้สอนในการออกแบบรูปแบบหรือกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพฤติกรรมและความต้องการของผู้เรียนมากที่สุด

10.3 อุปกรณ์ (Hardware/Devices) ที่มีคุณภาพมาตรฐาน รองรับการใช้งานที่หลากหลายครอบคลุมทุกวัตถุประสงค์การใช้งาน อีกทั้งต้องสามารถเป็นสนับสนุนและเอื้อประโยชน์ต่อการใช้งานสำหรับนักศึกษาและผู้ใช้งานในทุกกลุ่ม อันหมายรวมถึงกลุ่มเปราะบาง หรือกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษ อาทิ ผู้พิการ ผู้มีความบกพร่องทางร่างกาย เป็นต้น

10.4 มาตรฐานความปลอดภัยทาง Cyber สำหรับการจัดการศึกษาออนไลน์ รวมทั้งความปลอดภัยและความเหมาะสมของสถานที่/สิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับการใช้งานจัดการเรียนการสอนแบบ On site

11. พื้นที่การเรียนรู้ในฝันของผู้เรียน : My Dream Campus โดย นายณัฏฐ์ชุนันท์ หงษ์ณีภาษา (ประธานสภานักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล)

นายณัฏฐ์ชุนันท์ หงษ์ณีภาษา (ประธานสภานักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล) ได้นำเสนอมุมมอง พื้นที่การเรียนรู้ในฝันของผู้เรียน : My Dream Campus ที่ได้จากการหารือร่วมกันของที่ประชุมสภานักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล โดยอาจพอสรุปได้ดังนี้

พื้นที่การเรียนรู้ในฝันของผู้เรียน ต้องเป็นพื้นที่ที่สามารถเอื้อประโยชน์และตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนในทุกมิติ ทั้งในด้านวิชาการ วิชาชีพ และวิชาชีพชีวิต ตลอดจน ความฝันและจุดมุ่งหมาย ในการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันอุดมศึกษา ทั้งในระดับปัจเจกของผู้เรียนหรือนักศึกษาแต่ละบุคคล รวมไปถึง เจตจำนงในภาพรวมที่มีร่วมกัน ทั้งนี้ ปัจจัยหรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่สถาบันอุดมศึกษาควรเตรียม การรองรับความต้องการและความคาดหวังของผู้เรียนดังกล่าว ควรประกอบไปด้วยสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

11.1 Technology สถาบันอุดมศึกษาควรจัดให้มีสื่อ/อุปกรณ์ (Hardware) ชุดโปรแกรมคำสั่งคอมพิวเตอร์ (Software) เครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Network) และการสนับสนุนทาง IT ต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้สำหรับนักศึกษาและบุคลากรทุกคน ที่สามารถเข้าถึงเพื่อใช้ประโยชน์ในการเป็นส่วนสนับสนุนการเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลาตามบริบทความต้องการและวัตถุประสงค์การใช้งานของแต่ละบุคคล ทั้งนี้ สถาบันอุดมศึกษาควรให้ความสำคัญกับความเพียงพอ เท่าเทียม และเท่าถึงในการเข้าถึงและใช้งานของ นักศึกษาและบุคลากร ไม่ให้เกิดอุปสรรคต่อการจัดการเรียนการสอนหรือการใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนรู้ของ นักศึกษาและบุคลากรในมิติต่าง ๆ ด้วย

11.2 Socialization สถาบันอุดมศึกษาควรจัดให้มีพื้นที่เพื่อการสร้างเสริมทักษะทาง สังคม สำหรับการทำกิจกรรมเติมเต็มความฝัน/ความสนใจ สร้างความคุ้นเคย และทำความรู้จักเพื่อนต่างคณะตาม ความสนใจของแต่ละคน มีพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ อันจะเป็น ส่วนเสริมสร้างทักษะทางสังคมให้แก่นักศึกษา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสังคมในอนาคต ทั้งนี้ พื้นที่ทาง สังคมดังกล่าว สถาบันอุดมศึกษาควรยึดมั่นในการปกป้องและคุ้มครองนักศึกษาสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้นักศึกษา สามารถแสดงเสรีภาพทางความคิด และเสนอแนะข้อคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนให้ เกิดการพัฒนาสังคม ตลอดจน เป็นพื้นที่ที่สามารถเกิดบรรยากาศการอภิปรายถกเถียงหาทางออกให้แก่ปัญหาทาง สังคมในประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ภายใต้หลักวิชาการ อันเป็นพื้นฐานของสังคมประชาธิปไตยและการส่งเสริม ความเข้มแข็งทางวิชาการให้แก่ประเทศ รวมทั้งยังจะเป็นพื้นที่ที่สามารถให้นักศึกษาได้เรียนรู้วิชาชีพ และ การทำหน้าที่ทั้งในฐานะการเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลกในทางหนึ่งด้วย

11.3 Relaxation นอกเหนือจากพื้นที่เพื่อการเรียนรู้ของนักศึกษาแล้ว สถาบันอุดมศึกษา ควรจัดให้มีพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ (Relaxation) สำหรับการผ่อนคลายทั้งทางร่างกายและจิตใจจากความเครียด อันเกิดจากการเรียนและการทำงาน รวมทั้งเพื่อการพักผ่อนตามอัธยาศัยและใช้ชีวิตในรั้วสถาบันอุดมศึกษาให้แก่ นักศึกษาและบุคลากรด้วย อาทิ ฟิตเนส พื้นที่สำหรับออกกำลังกาย สนามกีฬา พื้นที่สีเขียว สวนหย่อม และ สวนสาธารณะ เป็นต้น

11.4 พื้นที่ในการศึกษาแสวงหาความรู้เพิ่มเติม สถาบันอุดมศึกษาควรจัดให้มีพื้นที่ การเรียนรู้และการเสริมสร้างทักษะเพิ่มเติมตามความสนใจและความต้องการของนักศึกษาตามบริบท สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่ง โดยในกรณีของมหาวิทยาลัยมหิดล จากผลสำรวจของสภานักศึกษามหิดล พบว่า นักศึกษาของมหาวิทยาลัยมหิดลอยากให้มีพื้นที่สำหรับเรียนรู้ทางด้านเทคโนโลยี ภาษา และกฎหมาย ในชีวิตประจำวันเพิ่มเติม

11.5 พื้นที่การเชื่อมโยงระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ภายในสถาบันอุดมศึกษา
สถาบันอุดมศึกษาควรจัดให้มีพื้นที่ส่วนกลางที่สามารถรองรับการเชื่อมโยงระหว่างผู้เรียน บุคลากร และหน่วยงานต่าง ๆ ภายในสถาบันในมิติของการสื่อสารเข้าด้วยกัน เพื่อเป็นตัวเชื่อมในการเชื่อมต่อข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ทั้งจากภายในและภายนอกระหว่างกันได้อย่างทั่วถึง มีช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย ไม่เกิดช่องว่างในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารภายในรั้วสถาบันอุดมศึกษา อันจะเป็นอุปสรรคทั้งต่อการเรียนรู้ การทำงาน และการใช้ชีวิตในรั้วสถาบันอุดมศึกษา

11.6 ความเพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวกภายในพื้นที่การเรียนรู้ หลักการสำคัญในการจัดพื้นที่การเรียนรู้ของสถาบันอุดมศึกษา นอกเหนือจากประเด็นการออกแบบพื้นที่ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการใช้งานแล้ว สถาบันอุดมศึกษาควรให้ความสำคัญครอบคลุมถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ใช้งานพื้นที่ของสถาบันด้วย โดยพื้นที่ในทุกส่วนของสถาบันควรมีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่อยู่ในสภาพที่พร้อมใช้งาน สามารถรองรับการใช้ประโยชน์ได้อย่างเพียงพอทั้งต่อตัวนักศึกษาและบุคลากรของสถาบันที่จะสามารถใช้งานเพื่อสนับสนุนเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้หรือการทำงานในบริบทต่าง ๆ ได้อย่างเท่าเทียมและทั่วถึง

12. การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Learning Space for Sustainable Development) โดย รศ.ดร.กิติกร จามรดุสิต (รองอธิการบดีฝ่ายสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยมหิดล)

รศ.ดร.กิติกร จามรดุสิต ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) โดยได้ยกตัวอย่างแนวทางการพัฒนาและบริหารจัดการพื้นที่ของมหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งอาจพอสรุปได้ ดังนี้

12.1 การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาภายใต้หลักการการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainability)

การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาให้กลายเป็น Sustainable University นั้น สถาบันอุดมศึกษาควรพิจารณาให้ถึงแก่นแท้ของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainability) และนำมาบูรณาการเข้ากับการบริหารจัดการและการดำเนินงานในทุกภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา ทั้งนี้ เพื่อพิจารณาในหลักการและเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน จะเห็นว่า แนวความคิดตามศาสตร์ของพระราชชา “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” อันประกอบไปด้วยหลักการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ภายใต้เงื่อนไขของฐานความรู้และคุณธรรมนั้น ถือเป็นแก่นแท้สำคัญที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่สถาบันอุดมศึกษาสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นฐานในการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการและวางกรอบการดำเนินงานตามภารกิจต่าง ๆ ตามบริบทของแต่ละสถาบันได้

ทั้งนี้ ในบริบทปัจจุบัน บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาไม่เพียงแต่ต้องทำหน้าที่ในการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเท่านั้น แต่สถาบันอุดมศึกษายังมีหน้าที่ในการทำวิจัย การบริการวิชาการ การทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม หรือแม้กระทั่งการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเห็นว่า การดำเนินงานตามภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาในทุกด้านข้างต้น ต้องมีการสร้างความผูกพัน (Engagement) และเชื่อมโยงประสานประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศในภาพรวม ฉะนั้น สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งจึงควรพิจารณานำเอาหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) นี้ มาผสานกำหนดเป็นกรอบแนวทางการดำเนินงานและเป้าหมายในแต่ละด้านของสถาบันด้วย ซึ่งแต่ละสถาบันไม่จำเป็นต้องกำหนดกรอบแนวทางการบริหารจัดการหรือดำเนินงานเหมือนกัน เพราะการดำเนินงานย่อมแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายของสถาบันแต่ละแห่ง แต่สถาบันควรตระหนักและให้ความสำคัญอยู่เสมอว่า สถาบันอุดมศึกษาจะอย่างไรให้การดำเนินงานในทุก ๆ กิจกรรมของสถาบัน สามารถก่อให้เกิดผลกระทบเชิงบวก

(Impact) ทั้งต่อตัวนักศึกษา สถาบัน และสังคม ให้สามารถพัฒนาในมิติต่าง ๆ ได้ภายใต้หลักการการพึ่งพาตนเอง และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด รวมทั้งมีภูมิคุ้มกันต่อปัจจัยและสิ่งเร้าต่าง ๆ ตลอดจน สามารถฟื้นตัวได้ด้วยตนเองอย่างรวดเร็ว เมื่อได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงหรือปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต อันเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน

12.2 แนวทางการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Learning Space for Sustainable Development)

เพื่อให้ผู้เข้าร่วมการประชุมได้เข้าใจถึงการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาภายใต้หลักการการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainability) อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น รศ.ดร.กิติกร จามรดุสิต ได้ยกตัวอย่างแนวทางการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Learning Space for Sustainable Development) ของมหาวิทยาลัยมหิดล โดยมหาวิทยาลัยได้ดำเนินการกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่ ดังต่อไปนี้

12.2.1 มหาวิทยาลัยมหิดลได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาในการเป็น “มหาวิทยาลัยเชิงนิเวศน์ (Eco University)” ภายใต้หลักการการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainability) เป็นเป้าหมายประการสำคัญของการพัฒนา โดยมหาวิทยาลัยได้กำหนดมาตรการจัดสรรพื้นที่ในอาณาบริเวณของมหาวิทยาลัยสำหรับการพัฒนาเป็น “พื้นที่สีเขียว” ในสัดส่วนที่เหมาะสมไว้ในแผนแม่บท (Master Plan) ของมหาวิทยาลัยอย่างชัดเจน อีกทั้งยังมีการออกแบบและพัฒนาพื้นที่ภายนอกอาคารให้โอบล้อมด้วยพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ในสัดส่วนที่เหมาะสมเพียงพอต่อการส่งเสริมให้เกิดระบบนิเวศน์และทัศนียภาพที่เอื้อต่อการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีของนักศึกษาและบุคลากรของมหาวิทยาลัย

12.2.2 มหาวิทยาลัยมีการออกแบบ/การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการหมุนเวียนใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด อันเป็นการพัฒนาด้วยการพึ่งพาตนเอง ซึ่งเป็นหลักการประการสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย โรงผลิตปุ๋ยหมัก โรงเรือนอบปุ๋ย ธนาคารขยะรีไซเคิล โรงคัดแยกขยะรีไซเคิล มีการติดตั้งกังหันลมปั่นไฟ เป็นต้น

12.2.3 ด้านการจัดการพลังงาน มหาวิทยาลัยมีการออกแบบอาคารอัจฉริยะ (Smart Building) ที่มี Function ในการประหยัดพลังงานและคำนึงถึงประสิทธิภาพการใช้พลังงานมากที่สุด มีการจัดตั้ง ECO Data Center เพื่อเป็นศูนย์กลางในการควบคุมตรวจสอบปริมาณและคุณภาพการใช้พลังงาน (Energy Monitoring) เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการวางแผนบริหารจัดการพลังงานของมหาวิทยาลัย มีการนำระบบพลังงานแสงอาทิตย์ (Solar Roof Top) มาใช้เป็นแหล่งพลังงานทดแทนภายในมหาวิทยาลัย มีระบบจัดการน้ำ เพื่อการอนุรักษ์และการรีไซเคิลน้ำ เป็นต้น

12.2.4 ด้านการจัดการขยะ/ของเสีย มหาวิทยาลัยได้กำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อลดและกำจัดปริมาณขยะและของเสียของมหาวิทยาลัยอย่างเหมาะสมให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ได้แก่ มีระบบการจัดการกากของเสีย/ขยะอย่างเหมาะสม มีการรีไซเคิล/การลด-เลิกการใช้พลาสติก มีธนาคารขยะเพื่อการรีไซเคิลสำหรับนำกลับใช้ประโยชน์และสร้างมูลค่าโดยการผลิตสินค้าจากขยะ มีการผลิต Biodiesel จากน้ำมันที่เหลือใช้จากการปรุงอาหาร เป็นต้น

12.2.5 มหาวิทยาลัยได้ให้ความสำคัญกับการควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (Carbon Footprint) โดยตั้งเป้าหมายว่ามหาวิทยาลัยจะต้องไม่มีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเลยในปี 2030 ซึ่งมหาวิทยาลัยได้กำหนดมาตรการต่าง ๆ ได้แก่ การลดการปล่อยการก๊าซเรือนกระจกโดยมีการส่งเสริมให้เกิดการใช้รถไฟฟ้า/จักรยานสำหรับการคมนาคมขนส่งภายในมหาวิทยาลัย มีแผนการเพิ่มพื้นที่สีเขียวแนวตั้ง (Vertical Green) เพื่อ

เป็นส่วนช่วยในการฟอกอากาศสะอาดลดปริมาณก๊าซเรือนกระจกในพื้นที่ ส่งเสริมให้นักศึกษาและบุคลากรตระหนัก และมีส่วนร่วมในการช่วยการปลูก พัฒนา และดูแลต้นไม้/พื้นที่สีเขียวของมหาวิทยาลัย เป็นต้น

12.2.6 มหาวิทยาลัยได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาออกแบบเครื่องมือการประเมินความยั่งยืน สำหรับสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย (Sustainable University System Assessment of Thailand : SUSA – Thailand) เพื่อใช้ในการประเมิน Rating การดำเนินงานและศักยภาพการพัฒนาที่ยั่งยืนของ สถาบันอุดมศึกษาไทยเชิงกระบวนการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทของสถาบันอุดมศึกษาไทย ซึ่งจัดประเภท ประเด็นการประเมินออกเป็น 5 หมวดที่สำคัญภายใต้หลักการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainability) ได้แก่ (1) การบริหารจัดการองค์กร (2) เศรษฐกิจ (3) สังคม (4) สิ่งแวดล้อม และ (5) การเรียนการสอนและงานวิจัย ซึ่งเริ่มดำเนินงาน เปิดให้สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ เข้าร่วมการประเมินแล้วในปี 2021 อันจะมีผลให้เกิดการตระหนักและร่วมมือกัน สร้างเป็นเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยให้เป็น Sustainable University ต่อไป

13. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอจากผู้เข้าร่วมการประชุม

ผู้เข้าร่วมการประชุมได้ร่วมกันระดมสมองในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิวัฒนาการและ แนวโน้มการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาในอนาคต ซึ่งจะเป็นปัจจัย/หลักคิดสำคัญต่อการบริหารจัดการทรัพยากรและการกำหนดพื้นที่ใช้สอย (University Campus) ของสถาบันอุดมศึกษาไทย ให้สามารถรองรับและทำหน้าที่เป็นส่วนส่งเสริม สนับสนุน และยกระดับประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของ สถาบันอุดมศึกษาต่อไป โดยอาจพอสรุปรูปแบบการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปในอนาคตได้ ดังนี้

13.1 Buffet Modular ในอนาคตการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาจะไม่ยึดติด การจำแนกแยกศาสตร์ออกเป็น “คณะวิชา (Faculty)” แบบเดิม แต่จะมีการจำแนกเป็นเพียงภาควิชาที่ผู้เรียน สามารถเลือกเรียนได้ตามความต้องการและเป้าหมายการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล ในลักษณะแบบ Modular หรือ มีความเป็นตลาดวิชาที่ผู้เรียนสามารถออกแบบหลักสูตร/เลือกเรียนและเก็บสะสมหน่วยกิตการเรียน (Credit Bank) ตามอัธยาศัยเพื่อนำมาใช้เทียบโอนขอรับประกาศนียบัตร/ปริญญาบัตรต่อไป

13.2 Hybrid Program หลักสูตรการเรียนการสอนในอนาคตจะต้องมีความสามารถสร้างเสริมและ พัฒนาองค์ความรู้และทักษะให้แก่ผู้เรียนได้ทั้งในมิติของวิชาการและวิชาชีพ เพื่อให้เกิดสมรรถนะ/ความเชี่ยวชาญ ที่เพียงพอสามารถรองรับการทำงาน/ประกอบอาชีพได้ทันทีหลังจากสำเร็จการศึกษา

13.3 Distance Learning/Virtual Learning ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล รูปแบบการเรียนรู้แบบเสมือนจริงหรือการเรียนรู้ออนไลน์ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลจะมีบทบาทอย่างมากต่อการจัดการ การศึกษาในอนาคต ซึ่งการจัดการศึกษาแบบ On site แบบเดิมจะถูกลดทอนความสำคัญลง ฉะนั้น กระทรวง การอุดมศึกษาฯ สถาบันอุดมศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับประเด็นดังกล่าว อีกทั้งควรมี การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทั้งในมิติของการกำหนดมาตรฐานห้องเรียน /พื้นที่ใช้ สอย/หลักสูตรการศึกษา หรือแม้กระทั่งความพร้อมของการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในฐานะเครื่องมือสำคัญในการจัด การศึกษาด้วย

.....

จัดทำโดย กลุ่มนโยบายการขับเคลื่อนและพัฒนาอุดมศึกษา วิจัยและนวัตกรรม (นค.)
กองขับเคลื่อนและพัฒนาการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (กขค.)
สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สป.อว.)

กองขับเคลื่อนและพัฒนาการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, สป.อว.